

Wstępna wersja

Programu Praktyk Pedagogicznych

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wstępna wersja

Programu Praktyk Pedagogicznych

opracowana w ramach projektu: *Praktyka na miarę szyta.*

*Program praktyk pedagogicznych
podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela*

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Program opracowany przez Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. 4 A

90-248 Łódź

tel. (42) 633 17 19

fax. (42) 209 36 85

Program opracował zespół w składzie:

Katarzyna Skierska-Pięta

Dominika Świech

Korekta:

Anna Strożek

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wstęp	6
1. Istota praktyk pedagogicznych oraz ich podstawa prawna	8
2. Uzasadnienie potrzeby stworzenia innowacyjnego Programu Praktyk Pedagogicznych	12
2.1. Wnioski dotyczące dotychczasowych programów praktyk w Polsce	12
2.2. Wnioski dotyczące pracy studentów na praktykach	13
2.3. Wnioski dotyczące udziału uczelni w praktykach pedagogicznych.....	14
2.4. Wnioski dotyczące pracy opiekunów praktyk	15
3. Kompetencje współczesnego nauczyciela.....	17
4. Wymiar czasowy programu praktyk pedagogicznych.....	26
5. Cele praktyk i związane z nimi zadania praktykanta.....	30
6. Zadania instytucji prowadzącej praktyki	41
7. Zadania opiekuna praktyk w placówce oświatowej	47
8. Ewaluacja praktyk pedagogicznych.....	53
8.1. Kryteria oceny praktykanta	53
8.2. Warunki zaliczenia praktyk	63
8.3. Autoewaluacja pracy praktykanta.....	63
8.4. Ankieta autoewaluacji dla praktykanta	65
9. Dokumentacja praktyk pedagogicznych.....	68
Podsumowanie	69
Bibliografia	73
Spis tabel.....	79
Załączniki	80

Wstęp

Wstępna wersja Programu Praktyk Pedagogicznych została opracowana dla Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi na potrzeby projektu *Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela*, współfinansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny (Priorytet III *Wysoka jakość systemu oświaty*, Działanie 3.3. *Poprawa jakości kształcenia*, Poddziałanie 3.3.2. *Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe*).

Cel projektu stanowi opracowanie innowacyjnego programu praktyk dla studentów Wyższej Szkoły Pedagogicznej, który przygotuje młodzież do pracy w zawodzie nauczyciela i wyposaży studentów w niezbędne do tego kompetencje. Jak wynika z zawartych w programie wniosków z analiz i badań przeprowadzonych w ramach projektu, dotychczasowe programy nie dają gwarancji właściwego i praktycznego przygotowania studentów do pracy zawodowej. Dlatego istnieje konieczność wprowadzenia do nich modyfikacji i stworzenia takiej wersji programu praktyk, która odpowie na potrzeby studentów oraz na potrzeby współczesnego szkolnictwa. Niniejszy program znacznie różni się od programu wcześniej obowiązującego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. Dokładnie omawia on i tłumaczy wszelkie zmiany, jakie zdecydowali się wprowadzić jego autorzy, kierujący się dobrem studenta, dobrem nauczycieli oraz przede wszystkim dobrem uczniów, z którymi studenci będą w przyszłości pracować.

Programem zostaną objęci studenci kierunku pedagogika, specjalności zintegrowana edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna, którzy po ukończeniu studiów nabywają uprawnienia do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolach oraz w klasach I–III szkół podstawowych.

Program wyjaśnia wagę praktyk pedagogicznych, a jednocześnie przypomina akty prawne, które wraz ze zmianami programowymi wprowadzonymi w 2009 roku decydują o kształcie praktyki studenckiej. Program odnosi się do współcześnie obowiązujących programów oraz do badań fokusowych (przeprowadzonych z udziałem nauczycieli szkół podstawowych i przedszkoli), a także do badań kwestionariuszowych, w których wzięli udział zarówno nauczyciele, jak i studenci. Na bazie tych właśnie badań i analiz oraz seminariów z udziałem ekspertów do spraw szkolnictwa zaproponowano pewne innowacje, których nie zawierają inne programy praktyk pedagogicznych.

Niniejszy dokument wskazuje również, jakie kompetencje powinien posiadać nauczyciel pracujący w placówce oświatowej oraz jakie cele i zadania stoją w związku z tym przed praktykantami. Jest w nim mowa zarówno o ogólnych celach praktyk, jak i o szczegółowych celach praktyki specjalistycznej (z podziałem na praktyki w szkołach podstawowych i w przedszkolach, gdyż instytucje te znacząco różnią się od siebie w kwestii celów edukacyjnych).

W programie zostały szczegółowo omówione zadania i obowiązki nauczyciela-opiekuna praktyk, a ponadto obowiązki uczelni, która kieruje studenta na praktyki pedagogiczne. Uzupełnieniem programu będzie ponadto cykl warsztatów dla nauczycieli-opiekunów praktyk oraz dla studentów. Niniejszy program szczegółowo reguluje kwestię czasu odbywania praktyk, również z podziałem na praktyki w szkołach i przedszkolach. Autorzy programu wzięli pod uwagę specyfikę praktyk w Wyższej Szkole Pedagogicznej i związany z nią podział praktyki na ogólnopedagogiczną, odbywaną po I roku studiów oraz specjalistyczną – po II roku. W programie zawarte zostały także propozycje kryteriów oceny praktykanta, a także wskazane formy ewaluacji jego pracy (w tym autoewaluacji). Program wyposażony został w załączniki, stanowiące jednocześnie dokumentację pracy studenta, gromadzoną przez niego w trakcie praktyk.

1. Istota praktyk pedagogicznych oraz ich podstawa prawna

Praktyki pedagogiczne stanowią niezbędny element studiów, których ukończenie gwarantuje nabycie uprawnień do pracy w zawodzie nauczyciela (na różnych etapach edukacji). Właśnie w trakcie praktyk student może wcielić w życie teorię, w którą wyposażyły go zajęcia na uczelni oraz poznana literatura przedmiotu. Praktyki pozwalają studentowi na zapoznanie się z przyszłym środowiskiem pracy, na wcielenie się w rolę nauczyciela i uczestniczenie we wszystkich jego obowiązkach. Praktyki zapewniają kontakt z dziećmi w różnym wieku, które funkcjonują w rozmaitych sytuacjach psychospołecznych. Możliwość obserwacji zachowania dzieci, a także możliwość kontaktu z nimi wydaje się niezwykle ważna w kontekście zadań nauczyciela. Student może zapoznać się także z ogólnym funkcjonowaniem placówki i sprawdzić posiadane umiejętności, a także nabyć nowe, które rozszerzają zakres jego predyspozycji. Czas praktyk to jednocześnie czas weryfikacji, pozwalający odpowiedzieć na pytanie, czy rzeczywiście praca nauczyciela stanowi realizację marzeń studenta oraz czy posiada on do tej pracy właściwe kwalifikacje oraz predyspozycje. Młody człowiek zyskuje również informacje i wskazówki dotyczące dalszego kształcenia i poszukiwania pracy w obrębie tego zawodu. Dlatego z praktyk pedagogicznych nie można zrezygnować, gdyż w inny sposób uczelnia nie stworzy studentowi możliwości skonfrontowania się z własnymi praktycznymi umiejętnościami¹.

Celowość odbywania praktyk zawiera się także w idei edukacji przemiennej. Zgodnie z tą ideą już przed ukończeniem studiów konieczna jest praktyka, a nawet praca zawodowa, bowiem dopiero wykonując zawodowe obowiązki, można w pełni stać się nauczycielem i uświadomić sobie ogrom związanych z tym wyzwań. Wiedza zdobyta podczas studiów jest nieprzydatna, jeśli nie zostanie uzupełniona o doświadczenie uzyskane w trakcie praktyki w placówce oświatowej. Według twórców idei edukacji przemiennej studenci po ukończeniu studiów pierwszego stopnia powinni odbyć praktykę i rozpocząć pracę, a dopiero później kontynuować studia magisterskie².

¹ Duraj-Nowakowa K., *Praktyki zawodowe w kształceniu studentów na kierunkach pedagogicznych: przewodnik dla studentów*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1979.

² Kuźma J., *Refleksje na temat wizji przyszłej szkoły i potrzeby zmian koncepcji edukacji nauczycieli* [w:] Muchacka B., Kogut W. (red.), op.cit.

Obowiązek odbycia praktyk pedagogicznych wynika także z polskich aktów prawnych, między innymi z:

1. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli³.

Rozporządzenie to informuje, iż elementem kształcenia każdego studenta specjalizacji nauczycielskiej jest ukończenie praktyk pedagogicznych (nie krótszych niż 180 godzin, w tym co najmniej 30% to prowadzone przez studenta zajęcia), przygotowujących do pracy w zawodzie nauczyciela. Praktyki te kształtują różne umiejętności studentów, zdobywane od początku studiów. Oprócz umiejętności dydaktycznych, związanych z przekazywaniem treści nauczania uczniom, mowa jest również o umiejętnościach wychowawczych przyszłych nauczycieli. Studia oraz praktyki kształtują też umiejętności w zakresie kreatywnym (innowacyjność myślenia i działania), prakseologicznym (zaplanowanie procesu edukacji oraz jego ocena), komunikacyjnym (właściwa komunikacja interpersonalna z uczniami i innymi nauczycielami, a także rodzicami), informacyjno-medialnym (korzystanie z komputerów, multimediów i Internetu w nauczaniu) oraz językowym (znajomość przynajmniej jednego obcego języka). Oprócz celów praktyk pedagogicznych rozporządzenie to wskazuje, że student musi posiadać wiedzę z pedagogiki i psychologii, wzbogaconą o wiedzę z innych dziedzin, na przykład z emisji głosu itp. Ponadto nakłada na szkoły wyższe obowiązek współpracy z placówkami, w których studenci odbywają praktyki pedagogiczne.

2. Ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym⁴.

Zgodnie z postanowieniami ustawy student nie otrzyma dyplomu z ukończoną specjalizacją nauczycielską, jeżeli nie odbędzie praktyk pedagogicznych w trakcie studiów.

3. Rozporządzenia MEN z dnia 30 czerwca 2006 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli w kolegiach nauczycielskich i nauczycielskich kolegiach języków obcych⁵.

Powyższy dokument podkreśla konieczność odbycia praktyki pedagogicznej przed rozpoczęciem pracy w zawodzie nauczyciela. Praktyka ta będzie gwarancją posiadania przez studenta niezbędnych umiejętności.

4. Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 roku w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz

³ Dziennik Ustaw (Dz. U.) 2004 nr 207 poz. 2110, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli.

⁴ Dz. U. 2005 nr 164 poz. 1365, Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym.

⁵ Dz. U. 2006 nr 128 poz. 897, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli w kolegiach nauczycielskich i nauczycielskich kolegiach języków obcych.

poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki⁶.

To rozporządzenie również określa obowiązek odbycia praktyk pedagogicznych przez studentów specjalizacji nauczycielskiej, ale jednocześnie zostawia uczelni swobodę w sprawie decydowania o praktykach. Pozwala to na wprowadzanie takich zmian, które uczelnia wyższa uważa za stosowne oraz na dostosowanie programu praktyk pedagogicznych do potrzeb uczelni oraz jej studentów.

5. Strategii Rozwoju Edukacji na lata 2007–2013⁷, wydanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu.

Strategia ta akcentuje konieczność przygotowania praktycznego osób, które zamierzają pracować w wyuczonym zawodzie. Dokument wspomina również o praktykach u przyszłych pracodawców, mogących później zatrudnić praktykanta, który dowiódł swojej wartości w trakcie odbywania praktyk.

6. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli⁸.

Według tego rozporządzenia nauczyciel to osoba z wykształceniem wyższym lub osoba, która ukończyła zakład kształcenia nauczycieli. To także osoba, która odbyła praktykę zawodową (w liczbie co najmniej 180 godzin). Te same założenia zawarte zostały w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada roku 2006.

Z przeanalizowanych aktów prawnych wynika, iż obowiązkiem przyszłego nauczyciela jest ukończenie praktyk. Dokumenty te podają też zwykle minimalną liczbę godzin praktyk obowiązującą praktykanta oraz wytyczają ich ogólne cele. Dokładny charakter praktyk oraz ich cele szczegółowe określa jednak zwykle uczelnia wyższa, na której kształci się praktykant. Pozwala to uczelniom na podejmowanie decyzji w sprawach praktyk i na opracowywanie własnych programów praktyk pedagogicznych, oznacza też jednak istnienie znaczących różnic w programach praktyk obowiązujących w Polsce.

⁶ Dz. U. 2007 nr 164 poz. 1166, Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki.

⁷ Strategia za: [www.opi.org.pl/download/\(p6CWbK.../strategia_rozwoju_edukacji.pdf](http://www.opi.org.pl/download/(p6CWbK.../strategia_rozwoju_edukacji.pdf) [data dostępu: 18.01.2011].

⁸ Dz. U. 2009 nr 50 poz. 400, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli.

Praktyki są obowiązkowym elementem studiów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, zatem także studiów na kierunku zintegrowana edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Zasady praktyk ustanawiają ramowy program praktyk oraz bardziej szczegółowe programy, które otrzymują studenci przed ich rozpoczęciem. Dostęp do programów jest możliwy także poprzez stronę internetową uczelni.

Do tej pory studenci po I roku odbywali praktykę ogólnopedagogiczną w szkołach lub innych placówkach oświatowych trwającą cztery tygodnie. Miała ona charakterze jedynie obserwacyjny, studenci zapoznawali się z pracą placówki i jej dokumentacją. Obserwację mogli pogłębić o prowadzenie własnych zajęć w trakcie praktyki specjalnościowej po II roku. Tę praktykę odbywali studenci przez cztery tygodnie w przedszkolach i cztery tygodnie w szkołach podstawowych. W jej trakcie studenci nie tylko obserwowali i prowadzili zajęcia w szkołach i przedszkolach, ale również brali udział w kontaktach nauczycieli z rodzicami uczniów oraz ze środowiskiem lokalnym, a także towarzyszyli opiekunom praktyk w wykonywaniu dodatkowych obowiązków, takich jak np. wyjazdy na wycieczki, wyjścia do kina⁹.

O kształcie pracy praktykanta, oprócz aktów prawnych i programów, decyduje również nowelizacja ustawy oświatowej wprowadzona w 2009 roku¹⁰. Jedną z ważniejszych zmian stanowi wprowadzenie możliwości uczęszczania do szkoły dla dzieci od lat sześciu. Obowiązek szkolny dla tych dzieci rozpoczyna się od września 2012 roku. Przed wskazanym terminem dzieci sześciolatnie mogą rozpocząć naukę w szkole podstawowej, jeżeli na wcześniejszym etapie uczęszczały do przedszkola. Jeśli nie uczęszczały wcześniej do przedszkola, mogą rozpocząć naukę po otrzymaniu pozytywnej opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej. Dzieci, które kończą sześć lat wcześniej niż we wrześniu 2012 roku i nie rozpoczną nauki w szkole podstawowej, zostają objęte obowiązkiem przygotowania przedszkolnego, trwającego rok – odbywającego się jeszcze w przedszkolu lub w oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej¹¹. Nakłada to więcej obowiązków na nauczycieli szkół podstawowych (a zatem również na studentów odbywających praktykę w szkole podstawowej), którzy muszą objąć swoją opieką także młodsze dzieci, będące na innym poziomie rozwoju niż dzieci siedmioletnie.

⁹ Na podstawie regulaminów praktyk Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi.

¹⁰http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/109333,nowelizacja_ustawy_o_systemie_oswiaty_wiek_szkolny_obnizony_uprawnienia_kuratorow_zmniejszone.html [data dostępu: 16.02.2011].

¹¹ *6-latki w wychowaniu przedszkolnym*,

http://www.radosnazskola.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=795%3A6-latki-w-wychowaniu-przedszkolnym&catid=149%3Aodpowiedzi-przedszkolak&Itemid=192 [data dostępu: 18.01.2011].

2. Uzasadnienie potrzeby stworzenia innowacyjnego Programu Praktyk Pedagogicznych

Każda uczelnia dysponuje własnym programem praktyk przeznaczonym dla swoich studentów. Należy więc zadać pytanie: dlaczego istnieje konieczność tworzenia nowego, innowacyjnego programu? Głównym powodem jest wspomniana wcześniej nowelizacja ustawy oświatowej, w szczególności w obrębie zmian związanych z objęciem edukacją szkolną dzieci sześciolatków. Istotne jest również to, że zmianie uległa podstawa programowa kształcenia przedszkolnego i wczesnoszkolnego. W związku z tym, by skutecznie przygotować nauczyciela do pracy z dzieckiem/ucznikiem, konieczne jest dostosowanie programu praktyk pedagogicznych do współczesnych założeń i wymagań prawnych. Ponadto, jak wynika z prowadzonych analiz, studenci po odbyciu praktyk nie czują się wychowawcami, posiadają zbyt małą wiedzę na temat psychiki i rozwoju dzieci, aby umiejętnie pokierować ich nauczaniem¹². Nie wszystkie uczelnie zapewniają swoim słuchaczom właściwe przygotowanie pedagogiczne i specjalistyczne. Z badań przeprowadzonych wśród studentów wynika, iż ponad 70% z nich uważało się za niewystarczająco dobrze przygotowanych do pracy w zawodzie nauczyciela¹³. Co zatem sprawia, że praktyki pedagogiczne pozostawiają tak wiele do życzenia? W odpowiedzi na to pytanie pomocna była analiza desk research programów praktyk różnych uczelni w Polsce, które zgodziły się udostępnić swoje programy.

2.1. Wnioski dotyczące dotychczasowych programów praktyk w Polsce

Z analizy desk research wynika, że nie wszystkie programy dokładnie określają czas studenckich praktyk¹⁴. Praktyki na kierunku zintegrowana edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna nie zawsze składają się z praktyk w szkole podstawowej i z praktyk w przedszkolu, niekiedy ograniczają się do praktyk w jednej placówce, co nie pozwala studentom zapoznać się w pełni z ich przyszłymi obowiązkami. Rzadko w programach pojawia się informacja na temat tego, że studenci powinni poznać pracę nauczyciela na każdym poziomie kształcenia. Programy praktyk zwykle nie uwzględniają zapoznawania

¹² Kuźma J., *Kształcenie praktyczne przyszłych nauczycieli nowoczesnej szkoły*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2002.

¹³ Wnioski z badań przeprowadzonych przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną w lutym 2010.

¹⁴ Ten wniosek wraz z kolejnymi wnioskami pochodzi z analizy desk research programów praktyk, przeprowadzonej w ramach projektu.

studenta ze ścieżką awansu zawodowego nauczyciela oraz z możliwościami doskonalenia nauczyciela, a także ze sposobami korzystania z technologii informacyjnej i komunikacyjnej w pracy. Równie rzadko programy wspominają o konieczności współpracy praktykanta np. z pedagogiem szkolnym, ze świetlicą szkolną, zapoznawania się z unijnymi programami nauczania itp. W programach brakuje zazwyczaj informacji o autoewaluacji pracy studenta, a wskazówki dla nauczycieli dotyczące sporządzania opinii dla studenta bywają zbyt ogólne, co znacznie utrudnia zadanie opiekunowi praktyk. Opinia zwykle dotyczy obserwowanej pracy studenta, nie zawiera ocen odnośnie jego przydatności do zawodu. Uczelnie nie są chętne, aby nawiązywać bezpośredni kontakt z placówkami, w których studenci praktykują. Programy nie zawierają ponadto wyszczególnionych nauczycielskich kompetencji, które są niezbędne do wykonywania zawodu. Zanalizowane programy nie proponują rozwiązań, które pozwoliłyby studentom wystąpić z własną inicjatywą. Określone w programach ramy godzin są sztywne i nie pozwalają na modyfikacje.

W ustosunkowaniu się do obecnych programów praktyk pomocne były również badania fokusowe i kwestionariuszowe oraz seminaria organizowane w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. W badaniach fokusowych wzięło udział 24 nauczycieli oraz dyrektorów szkół i przedszkoli, którzy w ciągu ostatniego roku przyjmowali studentów-praktykantów. Badania kwestionariuszowe zostały przeprowadzone wśród 500 studentów, którzy odbyli już praktyki pedagogiczne, oraz wśród 100 nauczycieli bądź dyrektorów placówek oświatowych. Seminaria z udziałem ekspertów do spraw szkolnictwa odbyły się 10 stycznia i 7 lutego 2011 roku.

2.2. Wnioski dotyczące pracy studentów na praktykach

W świetle wniosków z badań fokusowych i kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród nauczycieli, studenci zgłaszający się do placówek oświatowych w celu odbycia praktyk pedagogicznych, często nie znają jej programu ani jej podstawowych założeń, nie wiedzą, ile godzin praktyk powinni odbyć, nie dostarczają placówkom właściwej dokumentacji, nie potrafią tworzyć konspektów zajęć. Co gorsza, nie są przygotowani merytorycznie i dydaktycznie do prowadzenia własnych zajęć, a także do tworzenia własnych narzędzi pracy. Studenci nierzadko przypadkowo wybierają dany kierunek studiów, w związku z tym nie wiedzą nic na temat predyspozycji, jakie są im potrzebne do pracy w zawodzie, często nie posiadają wiedzy o poziomie rozwoju dzieci, którymi zajmują się podczas pracy.

Praktykanci zbyt mało czasu spędzają również z wychowankami – kilka tygodni praktyk nie wystarczy, by dobrze poznać dzieci/uczniów, potrzebna jest systematyczna praca

z nimi przez dłuższy okres (potwierdzają to także badania kwestionariuszowe przeprowadzone wśród studentów). Studenci zbyt mało zajęć prowadzą samodzielnie, zbyt często są pozostawieni samym sobie, co sprowadza się w efekcie jedynie do nieukierunkowanej obserwacji dzieci. Taka obserwacja powinna jednak być odpowiednio ukierunkowana, aby przyniosła efekty. Opiekunowie praktyk wymagają od studentów wykazania się wieloma umiejętnościami (na przykład bezbłędnym prowadzeniem zajęć, dobrą komunikacją z uczniami, rozwiązywaniem problemów wychowawczych), jednak nie zawsze pomagają w ich zdobywaniu. Młodzi ludzie po praktykach często nie potrafią ocenić samych siebie w roli nauczyciela, nie są świadomi własnych błędów. Nauczyciele zauważali również, że studenci praktycznie odeszli już od sprawdzonego sposobu przeprowadzania lekcji podsumowującej na koniec praktyk (ocenianej przez dyrektora).

2.3. Wnioski dotyczące udziału uczelni w praktykach pedagogicznych

Z analizy badań fokusowych oraz kwestionariuszowych (zarówno wśród studentów, jak i nauczycieli) wynika, iż kontrola uczelni nad praktykami studenckimi właściwie nie istnieje – opiekunowie praktyk ze strony uczelni rzadko pojawiają się na zajęciach bądź kontaktują z placówką oświatową, nie sprawdzają, jak przebiegają praktyki pedagogiczne. Zaangażowanie ze strony uczelni w praktyki powinno być zdecydowanie większe. Uczelnia często nie określa dokładnie harmonogramu praktyk i podaje zbyt ogólne cele praktyk oraz zbyt ogólne zadania praktykanta. Nauczyciele uważają, że nie otrzymują konkretnych wymagań ze strony uczelni. Pedagodzy podejmujący się opieki nad praktykantami przeważnie nie dostają żadnego podziękowania z uczelni oraz wynagrodzenia za swoją dodatkową pracę bądź też wynagrodzenie nie spełnia ich oczekiwań. Kwestia wynagrodzenia nauczycieli oraz podziękowania leży w gestii uczelni. Studenci z kolei oczekują spotkania podsumowującego po praktykach, zorganizowanego przez uczelnię, poświęconego na omówienie odbytych przez nich praktyk i ich efektów. Jak sygnalizowali studenci na seminariach w Wyższej Szkole Pedagogicznej, praktykanci chcieliby zachować dla siebie dzienniczek praktyk, który stanowi świadectwo ich wkładu pracy na rzecz placówki oświatowej i może okazać się pomocny podczas rozmowy kwalifikacyjnej przy ubieganiu się o pracę – tymczasem do tej pory uczelnia nie dawała im takiej możliwości.

2.4. Wnioski dotyczące pracy opiekunów praktyk

Nauczyciele nie zawsze czują się odpowiednio przygotowani do pracy ze studentami, ale zwykle zgadzają się na pełnienie funkcji opiekuna praktyk na prośbę dyrektora lub z chęci pomocy studentom (wskazały na to przede wszystkim badania fokusowe i kwestionariuszowe z udziałem nauczycieli). Pedagodzy często nie wiedzą, jak przekazać studentom wartościowe informacje oraz w jaki sposób podzielić się z nimi doświadczeniem. Opiekunowie praktyk uważają, że są im potrzebne warsztaty dotyczące komunikacji ze studentami – taka potrzeba była sygnalizowana przede wszystkim w badaniach fokusowych, ale także na I i II seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi.

Nauczycielom brakuje ponadto czasu na właściwe omówienie zajęć prowadzonych przez studentów, udzielenie im informacji zwrotnych, gdyż muszą przeznaczać swój czas w dużej mierze na wypełnianie szkolnej i przedszkolnej dokumentacji, w tym tej związanej z obowiązkami opiekuna praktyk. Opiekunowie nie wiedzą, jak pisać dla studentów opinie, jak oceniać pracę praktykantów oraz nie wierzą, że oceny te i opinie będą miały przełożenie na zaliczenie przez studenta roku oraz na skończenie studiów i specjalizacji nauczycielskiej (ten wniosek pojawił się podczas I seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej). Nauczyciele sądzą, że praktyki pedagogiczne powinny kończyć się oceną, nie tylko zaliczeniem.

Brak pomocy studentom ze strony opiekunów wiąże się także z dotyczącym ich problemem wypalenia zawodowego – opiekunowie praktyk potrzebują więc także warsztatów uświadamiających, jak bronić się przed wypaleniem¹⁵. Ponadto w placówkach nierzadko brakuje nauczycieli mianowanych, którzy mogliby zostać opiekunami praktyk. Dyrektorzy (na seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej) zgłosili więc sugestię, aby mogli wybierać nauczycieli, którzy zostaną opiekunami praktyk, niezależnie od ich stopnia awansu zawodowego. Nauczyciele wyrazili potrzebę wprowadzenia zadaniowości – student powinien wywiązać się z konkretnych zadań, a nie tylko odbyć określoną liczbę godzin praktyk. Opiekunowie praktyk uważają ponadto, że powinni mieć wpływ na przebieg praktyk studentów, którzy znajdują się pod ich opieką.

Zaprezentowane powyżej wyniki badań jednoznacznie wskazują, że programy praktyk muszą ulec zmianie, aby zwiększyła się ich efektywność. W tworzonej programie praktyk należy położyć nacisk na:

¹⁵ Dlatego w dalszej części programu autorki opisują program warsztatów dla opiekunów praktyk, poruszający między innymi temat wypalenia zawodowego.

- jasne określenie szczegółowych celów praktyk;
- stworzenie harmonogramu praktyk z dokładnym rozplanowaniem godzin każdej praktyki pedagogicznej;
- klarowne zasygnalizowanie zadań, koniecznych do zrealizowania przez studentów;
- wydłużenie czasu przeznaczonego na obserwację dzieci oraz na samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów;
- wprowadzenie postulatu zadaniowości;
- sformułowanie obowiązków opiekuna praktyk;
- rozszerzenie obowiązków uczelni organizującej praktyki;
- sformułowanie kryteriów oceny praktykanta;
- zaproponowanie arkusza oceny studenta, który z jednej strony pozwoli na rzetelną ocenę jego umiejętności, z drugiej nie przyczyni się do tworzenia nadmiernej dokumentacji;
- kształtowanie umiejętności wychowawczych praktykantów oraz umiejętności rozwiązywania problemów uczniów;
- zorganizowanie warsztatów, będących odpowiedzią na zasygnalizowane w badaniach potrzeby studentów i opiekunów praktyk;
- opracowanie sposobów na autoewaluację pracy studenta;
- określenie kompetencji nauczyciela, które powinien posiadać student, dążący do rozpoczęcia pracy w zawodzie nauczyciela;
- umożliwienie studentom wystąpienia z własną inicjatywą.

3. Kompetencje współczesnego nauczyciela

Analizując kompetencje nauczycielskie, warto wskazać tzw. filary edukacji, czyli najważniejsze cele edukacyjne, które nauczyciel powinien realizować w swojej pracy zawodowej. Cele wychowania i nauczania, uznane za kluczowe przez państwa Unii Europejskiej, to¹⁶:

- uczenie się, aby **wiedzieć**, zatem móc zrozumieć otaczającą nas rzeczywistość, uczenie się, jak zdobywać wiedzę przez całe życie;
- uczenie się, by **działać**, a ponadto rozwiązywać problemy i trudne sytuacje;
- uczenie się, by **żyć** razem z innymi ludźmi, komunikować się z całym światem;
- uczenie się, by **być**, aby istnieć, kształtować i rozwijać swoją osobowość jako człowieka.

Wszystkie inne cele edukacji mają swój początek w tych właśnie czterech filarach. Na mającym je realizować nauczycielu spoczywa zatem ogromna odpowiedzialność. Aby sprostać temu zadaniu, trzeba uosabiać szereg cech, które Czesław Banach określa mianem kwalifikacji. Można je podzielić na trzy główne grupy¹⁷:

- kwalifikacje **społeczno-moralne**,
- kwalifikacje **fizyczne i zdrowotne**,
- kwalifikacje **zawodowe**.

Dzięki kwalifikacjom **społeczno-moralnym** nauczyciel może realizować tak ważne zadanie jak uczenie poznawania oraz rozumienia świata. Proces ten toczy się od momentu przyjścia dziecka na świat, każdy etap rozwojowy wymaga jednak, dla osiągnięcia sukcesu, uwzględnienia preferencji i możliwości dziecka w tym zakresie. Mówi o tym między innymi teoria poznawczo-rozwojowa człowieka, którą skonstruował Jean Piaget. Według Piageta, na każdym etapie rozwoju człowiek uczy się innych rzeczy i w inny sposób dokonuje operacji umysłowych, a uczenie się to zarówno przyswajanie sobie nowych informacji, jak i udoskonalanie tego, czego dowiedzieliśmy się wcześniej, zatem to także dążenie systemu poznawczego do zrównoważenia starego i nowego materiału. Według Piageta dzieci w wieku przedszkolnym znajdują się na etapie przedoperacyjnym, dzieci w klasach I–III szkoły

¹⁶ *Edukacja – jest w niej ukryty skarb, Raport UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem J. Delorsa*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich – UNESCO, Warszawa 1998.

¹⁷ Banach Cz., *Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji* [w:] Muchacka B., Kogut W. (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.

podstawowej na etapie operacji konkretnych¹⁸ – kształcenie dostosowane do etapu rozwoju dziecka jest możliwe między innymi dzięki nauczaniu zintegrowanemu, nauczaniu blokowemu – młody człowiek poznaje w ten sposób różne dziedziny rzeczywistości i potrafi powiązać je ze sobą, połączyć je w całościową wiedzę o człowieku i wszechświecie.

O kompetencjach moralnych nauczyciela wspomina nie tylko Czesław Banach, ale również Wojciech Dreżdżon. Podkreśla on, że obowiązkiem nauczyciela staje się tworzenie wyobraźni moralnej uczniów. Dzieci są w stanie ją wytworzyć poprzez opowiadanie się za pewnymi wartościami, ich głębsze poznawanie i jednoczesne utrwalanie. Nie będzie to możliwe, jeżeli nauczyciel nie będzie wskazywał (na własnym przykładzie) właściwych zasad moralnych i przestrzegał zasad etyki zawodowej¹⁹.

Poziomy rozwoju moralności zdefiniował Lawrence Kohlberg²⁰. Dzieci uczą się zasad moralnych na kolejnych etapach rozwoju. Na etapie przedkonwencjonalnym dzieci najpierw kierują się tym, co dla nich samych jest przyjemne, następnie zaczynają unikać pewnych czynności i wykonywać inne ze strachu przed konsekwencjami lub po to, aby osiągnąć swój cel. Na kolejnym, konwencjonalnym etapie rozwoju, dzieci stosują pewne zasady dlatego że kierują się nimi osoby im bliskie lub autorytety. Później dzieci zaczynają uznawać pewne normy z tego powodu, że wyznacza je grupa społeczna lub społeczeństwo. Na samym końcu tego procesu (etap postkonwencjonalny) jednostka zdolna jest do uwewnętrznienia norm powszechnie stosowanych i do kierowania się własnymi zasadami etycznymi. Nauczyciel uczestniczy w kształtowaniu moralności na różnych etapach. Jako osoba bliska dziecku, a jednocześnie autorytet, ma prawo wskazać normy postępowania oraz uzasadnić, dlaczego normy te obowiązują, jakie korzyści z nich płyną. Nauczyciel pomaga uczniom utożsamić się z tymi normami i uznać je za własne. W wieku przedszkolnym oraz w młodszym wieku szkolnym (na przedkonwencjonalnym etapie rozwoju dziecka) nauczyciel przede wszystkim jednak pokazuje skutki, jakie wiąże ze sobą określone postępowanie i na tej podstawie dzieci przyswajają sobie pewne zasady.

Wyróżnione przez Czesława Banacha kwalifikacje **fizyczne i zdrowotne** dotyczą zdrowia i sprawności nauczyciela. Stan zdrowia osoby i jej sprawność fizyczna musi pozwalać na prowadzenie zajęć z młodzieżą i dziećmi oraz na uczestniczenie we wszystkich obowiązkach nauczyciela, na dyżurowanie w trakcie przerw szkolnych, prowadzenie zebrań

¹⁸ Więcej na temat teorii poznawczo-rozwojowej Jeana Piageta można przeczytać w książce Wadsworth B.J., *Teoria Piageta: poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.

¹⁹ Dreżdżon W., *Etyczno-deontologiczne kompetencje nauczyciela-wychowawcy* [w:] „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość”, t. 4, 2007.

²⁰ Vasta R., Haith M.M., Miller S.A., *Psychologia dziecka*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001.

z rodzicami itp. Może to mieć znaczenie w przypadku nauczycieli z określonym stopniem niepełnosprawności, z różnego rodzaju dysfunkcjami, wadami wymowy itp.

Kwalifikacje zawodowe są związane z wykonywaniem zawodowych czynności, stanowią połączenie wiedzy, zainteresowań i umiejętności nauczyciela z motywacją do pracy w placówce oświatowej oraz z organizacją pracy, z zarządzaniem czasem pracy itp. Sama wiedza nie wystarczy bowiem do dobrego zaplanowania zajęć i przeprowadzenia ich, a ponadto do zmotywowania dzieci do aktywnego udziału w proponowanej aktywności. Samo zaangażowanie nauczyciela, nieoparte konkretnymi umiejętnościami, nie przyczyni się do osiągnięcia przez dzieci wyższego poziomu rozwoju.

Na jakie kompetencje zwraca uwagę Unia Europejska? Komisja Europejska opracowała w Brukseli w czerwcu 2005 roku pakiet kompetencji, którymi musi legitymować się nauczyciel. Wyróżnione przez Komisję kompetencje dotyczą z jednej strony procesu nauczania (tutaj warto przytoczyć **umiejętności współdziałania z rodzinami i środowiskiem uczniów, rozwiązywania problemów, tworzenia własnych programów nauczania, zachęcania uczniów do rozwoju**), z drugiej kształtowania postaw i motywacji uczniów (tu na uwagę zasługuje kształtowanie w uczniach **postaw przedsiębiorczych, otwartości na zasoby informacyjne, nauka komunikacji i współdziałania z innymi ludźmi oraz znalezienie miejsca dla tych kompetencji w programach nauczania**)²¹.

Komisja Europejska określiła również kilka warunków, których spełnienie obowiązuje europejskiego nauczyciela. Należy do nich **posiadanie wyższego wykształcenia** (to wymaganie znajduje się również w polskich rozporządzeniach, analizowanych w rozdziale pierwszym niniejszego dokumentu), na które składa się wiedza przedmiotowa połączona z wiedzą pedagogiczną, umiejętnością wspierania procesu edukacji uczniów oraz ze zrozumieniem istoty systemu edukacji. Studia powinny wyposażyć nauczycieli w doskonałą znajomość swojej dziedziny nauczania, w umiejętności praktyczne oraz w pewność siebie, towarzyszącą wdrażaniu ich w życie.

Kolejny warunek to obowiązek **doskonalenia się w ciągu całego życia** (inaczej 3xL – z języka angielskiego *long life learning*). Można przez to rozumieć dokształcanie się zawodowe, ale także rozwijanie własnych pasji, uczestnictwo w szkoleniach, zapoznawanie się z literaturą przedmiotu i inne. Doskonalący się nauczyciel powinien również zachęcać do tego swoich uczniów i wychowanków. Z ciągłym podnoszeniem swoich kompetencji wiąże się również gotowość do zmian oraz dążenie do wszechstronności. Nauczyciel, który się nie

²¹ Sielatycki M., *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej, TRENDY uczenie w XXI wieku*, internetowy magazyn CODN, 2005, nr 3, <http://www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/13.pdf> [data dostępu: 02.02.2011].

rozwija, tak naprawdę się cofa, gdyż nie nadąża za zmianami i przeobrażeniami współczesnego społeczeństwa.

Kolejnym warunkiem jest dążenie nauczyciela do **mobilności**²², a ponadto otwartość na osoby z innych kultur i dążenie do współistnienia z nimi. Ułatwia to znajomość języków obcych, do której zobligowany jest nauczyciel; umożliwi mu ona podróże edukacyjne oraz nauczanie osób pochodzących z różnych kręgów kulturowych. Jakiego nauczyciela można nazwać mobilnym? Według Michaela Schratza mobilny nauczyciel powinien znać więcej niż jeden język obcy – znajomość języków jest więc jednym z wyznaczników mobilności. Nadto mobilny nauczyciel powinien dążyć do integracji europejskiej oraz do wymiany doświadczeń z nauczycielami z innych państw, a także do umożliwiania organizowania wymiany międzynarodowej uczniów w trakcie nauki.

Zawód nauczyciela to zawód **partnerski**, wymagający pracy z innymi ludźmi – nauczyciel powinien współpracować z innymi instytucjami, z osobami prowadzącymi badania naukowe – w celu wymiany wiedzy i doświadczenia.

Wacław Strykowski dzieli kompetencje nauczycieli na²³:

- **merytoryczne** (związane z wiedzą nauczyciela);
- **dydaktyczno-metodyczne** (związane z przekazywaniem wiedzy i umiejętności, stawianiem sobie celów i ich realizacją oraz doбором środków i metod do treści kształcenia itp.);
- **wychowawcze** (związane z kształtowaniem właściwych postaw u dzieci, z konsekwentnym uczeniem reguł, z rozwiązywaniem trudności wychowawczych).

Nauczyciel nie jest osobą, która po prostu przekazuje wiedzę, lecz coraz częściej staje się przewodnikiem – jednostką, która uczy innych poszukiwania wiedzy, weryfikowania informacji, dążenia do rozwoju, wyciągania wniosków, krytycznego i logicznego myślenia, jak również kimś, kto organizuje proces uczenia się, a zarazem daje uczniom prawo do popełniania błędów i uzasadnionego kwestionowania cudzych koncepcji. Uczniowie aktywnie uczestniczą w zdobywaniu kompetencji oraz umiejętności, które przydadzą im się w dorosłym życiu.

Współczesna szkoła zmierza w stronę **indywidualizacji** kształcenia, dostosowania nauczania do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów²⁴, zwłaszcza do możliwości uczniów

²² Jaworska B., *Mobilność nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej: raport z badań*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.

²³ Strykowski W., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003.

zdolnych lub też uczniów osiągających niskie rezultaty nauczania. Współcześnie szczególnego znaczenia nabiera **praca wychowawcza** nauczyciela. Praca ta oznacza między innymi kształtowanie postaw i norm moralnych, a także pełnienie funkcji opiekuńczej wobec uczniów, którzy potrzebują pomocy, aby mogli realizować swoje uczniowskie zadania w placówce oświatowej. Pomocą są najczęściej objęte dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, dzieci nierealizujące obowiązku szkolnego, dzieci o obniżonych wymaganiach, dzieci posiadające orzeczenia z poradni psychologiczno-pedagogicznych lub też dzieci zaniedbane przez rodzinę i środowisko lokalne.

Stojące przed nauczycielem zadania wychowawcze stają się coraz trudniejsze z powodu licznych sprzecznych, a często przede wszystkim negatywnych wzorców zachowań. Wśród często powtarzających się zjawisk, którym należy przeciwdziałać, można wyróżnić: zachowanie agresywne i autoagresywne, negatywizm szkolny, korzystanie z używek i uleganie różnego rodzaju nałogom, zaniedbanie relacji z innymi na rzecz nowoczesnych technologii, kontakt z przestępczością.

Treści i forma zajęć wychowawczych powinny być, podobnie jak cały proces kształcenia, dostosowane do współczesnych potrzeb uczniów. Dlatego nauczyciel powinien posiadać orientację w tym, z czym mają trudności jego uczniowie i jakie zagrożenia dla ich rozwoju niesie rzeczywistość²⁵.

Aby praca wychowawcza była możliwa, konieczne staje się podmiotowe traktowanie ucznia przez nauczyciela, postrzeganie dziecka takim, jakim jest w rzeczywistości, wyodrębnienie go spośród innych, umiejętność zrozumienia go i wzięcia za niego odpowiedzialności oraz wytyczenia wspólnych celów, które będzie można realizować z jego udziałem²⁶.

Także cele edukacji przedszkolnej uległy zmianie – przedszkole, oprócz funkcji wychowawczej, ma obecnie pełnić funkcję diagnostyczną (diagnozować rozwój dziecka), terapeutyczną (pomóc dziecku w rozwoju i wyeliminowaniu ewentualnych zagrożeń) oraz profilaktyczną (zapobiegać nieprawidłowościom już na tym etapie). Dzieci w przedszkolu między innymi ćwiczą sprawność umysłową oraz zdobywają wiedzę na temat konieczności

²⁴ Banach Cz., op.cit.

²⁵ Kwiatkowska H., *Kształcenie nauczycieli a nowe sposoby uczenia się człowieka* [w:] Kwiatkowska H., Lewowicki T., Dylak S., *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, WSP ZNP, Warszawa 2000.

²⁶ Szybalska A., *Kompetencje nauczyciela* [w:] Gwoździčka-Piotrowska M., Zduniak A. (red.), *Edukacja w społeczeństwie „ryzyka”. Bezpieczeństwo jako wartość*, materiały konferencyjne, t. 2, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2008.

kształcenia, nie uczą się jednak zapamiętywania encyklopedycznych faktów²⁷. Cele edukacji przedszkolnej (oraz wczesnoszkolnej) zawarte w nowej podstawie programowej zostały dokładnie omówione w rozdziale 5.

System oświaty przywiązuje dużą wagę do integracji uczniów z innymi uczniami, do nauki tolerancji, otwartości na innych ludzi i inne światopoglądy, akceptacji tego, co odmienne, do równości szans i poszanowania praw wszystkich ludzi. Jest to równoznaczne z wychowaniem na rzecz społeczeństwa, z kształceniem postawy obywatelskiej, ale też z budowaniem postaw szacunku względem innych kultur.

Innym wyzwaniem współczesnej edukacji jest nauczanie z wykorzystaniem technologii informacyjnej i komunikacyjnej, co podkreślają chociażby wspomniane w rozdziale pierwszym akty prawne. Umiejętność wykorzystania nowych technologii pozwoli uczniom lepiej odnaleźć się w multimedialnym świecie, posługiwać się informacjami, pozyskiwać je, gromadzić i uczyć się poprawnie je interpretować. Kształcenie w oparciu o technologie to nauczanie innowacyjne, rozwijające w dzieciach i młodzieży myślenie twórcze. Takie nauczanie posłuży zwiększeniu szans zatrudnienia uczniów po zakończeniu przez nich edukacji.

Kolejny ważny obszar działania nauczyciela w pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym to wprowadzanie w kulturę, uczestnictwo w niej. Nowoczesny nauczyciel powinien również włączać w kształcenie dzieci i młodzieży edukację ekologiczną, regionalną (ukazanie wartości proklamowanych w regionie i pokazanie jego tradycji na tle tradycji ogólnopolskich) i edukację zdrowotną²⁸. Ta ostatnia związana jest z pojawianiem się nowych zagrożeń, chorób oraz nałogów – szkoła powinna także uczestniczyć w promowaniu zdrowego stylu życia.

Na uwagę zasługuje obecnie również edukacja emocjonalna²⁹. W dzisiejszych czasach daje się zauważyć, że dzieci niejednokrotnie mają problem z wyrażaniem uczuć i emocji, otwieraniem się na innych, dzieleniem się własnymi przeżyciami. Jeszcze częściej problem dotyczy właściwego odczytywania stanów emocjonalnych innych osób, wyrażania empatii itd. Spotykamy się z przekonaniem, że okazywanie uczuć jest wstydlive i negatywne. Rośnie liczba zaburzeń emocjonalnych u dzieci i dorosłych. Nauczyciele, którzy przygotowują do życia w społeczeństwie, powinni uwrażliwić dzieci na drugiego człowieka i jego uczucia – ale

²⁷ Kuźma J., *Refleksje na temat wizji przyszłej szkoły i potrzeby zmian koncepcji edukacji nauczycieli* [w:] Muchacka B., Kogut W. (red.), op.cit.

²⁸ Szorc K., *Kompetencje nauczyciela na miarę XX wieku* [w:] Pęczkowski R. (red.), *Polski system edukacji po REFORMIE 1999 roku: stan, perspektywy, zagrożenia*, t. 3, Dom Wydawniczy ELIPSA, Poznań-Warszawa 2005.

²⁹Ibidem.

także na to, aby zachować zgodność z własnymi uczuciami i aby je okazywać. Nauczyciele muszą nie tylko zdawać sobie sprawę z tego, jak ich kompetencje emocjonalne oraz zachowanie wpływają na dzieci i młodzież w placówkach oświatowych. Muszą także wykazać się inteligencją emocjonalną, wrażliwością i empatią. Nauczenie wychowanków właściwych form kontaktu z innymi ludźmi i poprawnej interpretacji własnych i cudzych stanów emocjonalnych to o wiele trudniejsze zadanie niż przekazanie dzieciom i młodzieży faktów do zapamiętania.

Z kompetencjami emocjonalnymi wiążą się **kompetencje komunikacyjne**. Nauczyciele, jak już zostało zasugerowane, powinni współpracować z opiekunami/rodzinami uczniów i ich środowiskiem, a także z innymi nauczycielami oraz pracownikami placówek oświatowych. Współpraca ta powinna rozszerzyć się na różne instytucje, w tym na przykład poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz inne szkoły i przedszkola, biblioteki itp. Rozmowy z uczniami, nauczycielami oraz rodzicami wymagają od nauczycieli znajomości reguł komunikacji interpersonalnej, komunikacji werbalnej i niewerbalnej (i zgodności komunikacji werbalnej z niewerbalną), asertywności oraz aktywnego słuchania (które charakteryzuje się tym, że odbiorca okazuje nadawcy, że odebrał i zrozumiał komunikat). Nauczyciel, chcący nauczyć uczniów prawidłowych sposobów odpowiedzi na pytania, musi najpierw sam umieć te pytania sformułować³⁰. Dobry nauczyciel to osoba, która pozwala uczniom na dyskusje, umie je poprowadzić oraz uczestniczy w nich. To także osoba, która potrafi kierować grupą i ją zintegrować. Nauczyciel powinien zawsze dążyć do komunikacji dwustronnej, nie jednostronnej, w której odbiorca (czyli uczeń) nie może odnieść się do komunikatu ani zadać żadnego pytania.

Na kompetencje komunikacyjne zwróciła uwagę S. Guz w swojej analizie aspektów, które są ważne w pracy nauczyciela. Badaczka wymieniła:

- **Aspekt emocjonalny** – koncentrujący się na zadowoleniu i satysfakcji z pracy – nauczyciel, który je osiągnie dzięki własnej pracy, będzie również bezwarunkowo akceptował dzieci, z którymi dane mu jest pracować, a dzięki osiąganemu w ten sposób poczuciu bezpieczeństwa dzieci będą swobodnie się rozwijać i chętnie uczestniczyć w zajęciach.
- **Aspekt poznawczy** – sprowadzający się do wiedzy na temat wychowanków oraz umiejętności obserwowania i poprawnego interpretowania zachowań dzieci i relacji między nimi.

³⁰ Dmochowska L., *Kompetencje nauczyciela – wychowawcy gimnazjum* [w:] Pęczkowski R. (red.), op.cit.

- **Aspekt działaniowy** – wyraża się w umiejętności **komunikowania się** z dziećmi i młodzieżą. Bez poprawnej komunikacji niemożliwe jest nawiązanie porozumienia, przekazanie wiedzy i doświadczenia, nawiązanie prawidłowej relacji.

Innego podziału kompetencji dokonał Andrzej Mirski. Badacz analizował przede wszystkim psychologiczne kompetencje nauczyciela (w tym zawodowe, związane z pracą oraz osobiste). Kompetencje te podzielił na³¹:

- **Kompetencje formujące** (rozwoju) – odpowiedzialne za kształtowanie postaw i osobowości uczniów, będą to między innymi wysoka inteligencja, wiedza psychologiczna, postawa twórcza.
- **Kompetencje operacyjne** (inaczej bieżącego działania), w tym zarządzanie czasem i informacjami, planowanie, organizowanie, odpowiedzialność, budowanie autorytetu itp., które wpływają na wykonywanie przez nauczyciela jego codziennych obowiązków w placówce oświatowej. Kompetencje społeczne, komunikacyjne oraz intelektualne również odgrywają tutaj niebagatelną rolę.

Podsumowując rozważania na temat tego, jakie cechy osobowościowe i umiejętności (poza wymienionymi wcześniej) sprzyjają pracy w zawodzie nauczyciela, należy stwierdzić, że będą to między innymi³²:

- autonomia i niezależność,
- wysoka samoocena, równowaga,
- samoświadomość, realistyczna ocena siebie samego połączona ze zrozumieniem istoty swojej roli zawodowej,
- kreatywność, unikanie posługiwania się schematami,
- otwartość, komunikatywność,
- tolerancja, unikanie stereotypowego myślenia i działania,
- entuzjazm i aktywność,
- optymizm i poczucie humoru,
- takt i dyskrecja,
- dojrzałość emocjonalna, empatia, wrażliwość, zdolność rozumienia problemów uczniów,

³¹ Mirski A., *Psychologiczne kompetencje w szkole* [w:] Kuźma J., op.cit.

³² Banach Cz., op.cit.; Dmochowska L., op.cit.; Kuźma J., op.cit.; Muchacka B., *Poszukiwanie kanonu treści kształcenia nauczycieli* [w:] Muchacka B., Kogut W., op.cit.; Szybalska A., op.cit.

- zdolność motywowania uczniów i oddziaływania na nich,
- odporność na stres i umiejętność radzenia sobie z nim,
- twórcze myślenie i rozwiązywanie problemów,
- zaufanie do innych osób,
- autentyczność w zachowaniu,
- cierpliwość i opanowanie,
- elastyczność,
- życzliwość,
- samodyscyplina,
- umiejętność diagnozowania,
- umiejętność czytania ze zrozumieniem,
- wysoka inteligencja i kultura języka,
- zgodność działania z własnym światopoglądem,
- samodzielność w działaniu i myśleniu,
- demokratyczny styl kierowania grupą,
- sprawiedliwość,
- konsekwencja w wymaganiach.

Na uwagę zasługuje stwierdzenie Adolfa Diesterwega³³, według którego wartość szkoły mierzy się wartością pracujących w niej nauczycieli. Osobowość nauczyciela, jego kwalifikacje i kompetencje przekładają się na jakość procesu nauczania, na relacje z uczniami, a także na funkcjonowanie szkoły czy przedszkola jako placówek oświatowych. Jest to szczególnie ważne dla kształcenia praktykantów, ponieważ oni również w przyszłości staną się nauczycielami i będą mieć wpływ na proces uczenia się i nauczania, od nich więc będzie zależeć kształt nowoczesnej szkoły.

³³ Szybalska A., op.cit.

4. Wymiar czasowy programu praktyk pedagogicznych

Studenci Wyższej Szkoły Pedagogicznej na kierunku pedagogika (o specjalności zintegrowana edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna) odbędą 180 obowiązkowych godzin praktyk w przedszkolach i szkołach. Proponuje się zachować następujący charakter praktyk:

- I praktyka – obserwacyjna z elementami praktyki asystenckiej – po I roku studiów pedagogicznych;
- II praktyka – połączona z samodzielnym prowadzeniem zajęć – po II roku studiów pedagogicznych.

Zaleca się pozostawienie w programie praktyk praktyki obserwacyjnej, aby studenci mogli zapoznać się z funkcjonowaniem placówek oświatowych i jej wychowanków, zanim zaczną własne zajęcia. Jeśli studenci mają za zadanie stosowanie indywidualizacji nauczania, dostosowanie nauczania do specjalnych potrzeb dzieci/uczniów, motywowanie wychowanków, muszą najpierw przyjrzeć się zachowaniom i możliwościom dzieci, a także prawidłowościom rozwoju, o których pozyskali wcześniej wiedzę teoretyczną.

Jednocześnie zakłada się, że studenci po I roku nie posiadają jeszcze obszernej wiedzy z zakresu metodyki i dydaktyki, która umożliwiłaby im prowadzenie lekcji bądź zajęć bez udziału nauczyciela – opiekuna praktyk. Przyjmuje się, że praktyka obserwacyjna będzie połączona z praktyką asystencką – studenci uzyskają możliwość asystowania w zajęciach, włączania się w pracę grup, przygotowania własnych pomocy dydaktycznych, udziału w życiu placówki.

Sugeruje się, aby praktyki (po roku I i II) odbywały się zarówno w przedszkolach, jak i szkołach podstawowych, tak aby studenci mogli poznać każdy typ placówki oświatowej. Pomoże im to zorientować się, w jakiej placówce chcieliby podjąć pracę w przyszłości oraz z jaką grupą wiekową (dziećmi w wieku przedszkolnym bądź z dziećmi w wieku 7–9 lat). Ma to niebagatelne znaczenie, gdyż metody pracy z dziećmi znacząco różnią się w zależności od ich wieku i poziomu rozwoju, inaczej również nawiązuje się kontakty z dziećmi przedszkolnymi i starszymi.

Rekomenduje się, aby II praktyka realizowana była w innych placówkach niż praktyka I. Jest to związane z koniecznością poznania różnych placówek, różnorodnych technik i sposobów pracy, co nie zawsze zapewnia praktyka w jednej i tej samej placówce. Postanawia się, że student powinien prowadzić zajęcia na każdym poziomie kształcenia – zatem w każdej grupie przedszkolnej oraz w klasie I, II i III szkoły podstawowej.

Rozkład godzin praktyki

Praktyka I – obserwacyjna z elementami praktyki asystenckiej (po I roku studiów)

– 60 godzin, na co składa się:

- **30 godzin praktyk w przedszkolu** (dwa tygodnie), w tym:
 - 15 godzin obserwacji ukierunkowanej,
 - 15 godzin praktyki asystenckiej.
- **30 godzin praktyk w szkole podstawowej** (dwa tygodnie), w tym:
 - 15 godzin obserwacji ukierunkowanej,
 - 15 godzin praktyki asystenckiej.

Praktyka II – połączona z samodzielnym prowadzeniem zajęć (po II roku studiów)

– 120 godzin, które obejmują **60 godzin praktyk w przedszkolu** (w ciągu pół roku) oraz **60 godzin w szkole podstawowej** (również w ciągu pół roku).

Na 60 godzin praktyk w placówce składa się:

- 50 godzin praktyk (w ciągu 5 tygodni), w tym:
 - 5 godzin na zapoznanie się z dokumentacją placówki, zadaniami nauczyciela, na szkolenie BHP itp.,
 - 10 godzin obserwacji, które mogą być połączone z asystowaniem w zajęciach,
 - 25 godzin samodzielnego prowadzenia zajęć,
 - 6 godzin na współpracę z pedagogiem/psychologiem w placówce,
 - 4 godziny na własną inicjatywę studenta,
- 10 godzin praktyk w ciągu pół roku, poświęconych na realizację dodatkowych zadań nauczyciela lub też wykorzystanych na potrzeby placówki (np. na udział w szkolnych lub przedszkolnych imprezach, zebraniach z rodzicami, w radzie pedagogicznej, na współpracę z instytucjami związanymi z placówką, na obserwację ucznia, którego diagnozę opracuje praktykant, na samodzielne poprowadzenie większej liczby zajęć itp).

Konieczne stało się zwiększenie liczby godzin na samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów, gdyż tylko w ten sposób będą oni mogli skonfrontować poznaną teorię z praktyką.

Program wprowadza **dodatkowe godziny w ciągu roku (10 godzin)**, w trakcie których praktykant może doskonalić umiejętności, obserwować uczniów, brać udział

w obowiązkach nauczyciela, w których nie mógł uczestniczyć wcześniej (w ciągu kilku tygodni) z powodu ograniczeń czasowych lub innych. Rzeczony 10 godzin w ciągu semestru można rozdzielić na 1 godzinę tygodniowo, ale nie jest to konieczne, gdyż zależy od potrzeb placówki oraz ustaleń praktykanta z opiekunem praktyk, zależy także od trybu pracy placówki i zaplanowanych przez nią działań (impres, wycieczek, zebrań, szkoleń itp.). Pozwoli to na wprowadzenie do programu **postulatu zadaniowości**, według którego ważniejsza jest realizacja zadań przewidzianych w programie od odbycia konkretnej liczby godzin praktyk w danym miesiącu czy tygodniu. Dlatego przedstawiony powyżej rozkład godzinowy może ulec zmianie, zależnie od potrzeb praktykanta i opiekuna praktyk. Rekomenduje się jednak, by praktykant samodzielnie przeprowadził przynajmniej 25 godzin zajęć w każdej placówce, zatem razem 50 godzin zajęć dydaktycznych lub wychowawczych.

Program przewiduje również godziny przeznaczone na **współpracę z pedagogiem/psychologiem** pracującym w placówce, który może rozszerzyć wiedzę studentów na temat sytuacji danego dziecka z grupy czy klasy, trudności wychowawczych w danej placówce oświatowej, a także na temat rozwiązywania konfliktów, sposobów radzenia sobie ze stresem, zasad komunikacji interpersonalnej. Są to zagadnienia, w których zgłębianiu pomoże również opiekun praktyk, lecz najbardziej pomocne może okazać się wsparcie specjalisty. Współpraca z psychologiem/pedagogiem pozwoli ponadto wzbogacić warsztat pracy praktykanta, udoskonalić jego pracę wychowawczą, zwiększyć kompetencje kluczowe.

W badaniach fokusowych oraz w trakcie seminariów wielokrotnie podkreślano problem uczestniczenia studentów studiów niestacjonarnych w praktykach pedagogicznych. Uważa się jednak, że bez odbytych i ocenionych pozytywnie praktyk student nie może nabyć uprawnień pozwalających mu na pracę w zawodzie nauczyciela, dlatego też studenci studiów niestacjonarnych odbywają praktyki na tych samych zasadach co studenci studiów dziennych. Postulat zadaniowości oraz wyznaczenie dodatkowych godzin w ciągu półrocza pozwalają jednakże na większą swobodę w odbywaniu praktyk i ułatwiają pogodzenie praktyki z życiem zawodowym (wiele imprez szkolnych i przedszkolnych, a także kół przedmiotowych, zebrań z rodzicami czy szkoleń odbywa się w godzinach popołudniowych lub wieczornych).

Każda nieobecność na zajęciach, do których przeprowadzenia student się zobowiązał, musi zostać usprawiedliwiona i odrobiona przez studenta. To samo dotyczy godzin praktyki obserwacyjnej i asystenckiej. W przypadku choroby student może nadrobić zaległości po powrocie ze zwolnienia lekarskiego, wymaga to jednak wydłużenia czasu praktyk, na co

zgodę musi wyrazić koordynator praktyk z ramienia uczelni. Wszelkie zmiany muszą zostać uzgodnione z koordynatorem praktyk pedagogicznych.

Wskazane jest posiadanie przez studentów ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej (zawieranego we własnym zakresie na czas praktyk).

Szczegółowy rozkład godzin praktyk został wprowadzony na wniosek nauczycieli z seminariów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi oraz na wniosek pochodzący z badań fokusowych i kwestionariuszowych przeprowadzonych w ramach projektu.

Program nie przewiduje zwolnień z praktyk. Jedynym wyjątkiem byłaby możliwość uzyskania zwolnienia, jeśli student (jednocześnie z kształceniem na uczelni) jest już zatrudniony w placówce oświatowej (zgodnie z ideą edukacji przemiennej). Nie dotyczy to jednak studentów po I ani II roku studiów pierwszego stopnia, gdyż dopiero student posiadający tytuł licencjata i kontynuujący naukę na studiach magisterskich może rozpocząć pracę w placówce oświatowej.

Zaleca się, aby studenci rozpoczynali praktykę od obserwowania zajęć opiekuna praktyk, aby przyjrzeć się jego warsztatowi, sposobom pracy z dziećmi, sposobom uzyskania efektów edukacyjnych itp. Niezwykle ważne są również wnioski z obserwacji, które posłużą praktykantom do opracowania planów własnych zajęć, odpowiadających potrzebom dzieci.

5. Cele praktyk i związane z nimi zadania praktykanta

Podstawowym i głównym celem praktyk jest przygotowanie młodego człowieka do **wykonywania zawodu nauczyciela** poprzez zapewnienie mu możliwości nabycia praktycznych umiejętności, poznania przyszłego środowiska pracy oraz sprawdzenia się w działaniu. Student może nawiązywać kontakty z dziećmi, wykazać się twórczym myśleniem, wypróbować swoje siły w pracy dydaktyka i wychowawcy. Podczas praktyk student wykorzystuje wiedzę nabytą w procesie akademickiego kształcenia. W toku zajęć praktycznych student konfrontuje swoją wiedzę z konkretnymi sytuacjami, wymagającymi od niego odpowiedzialnych decyzji i efektywnego działania. Co więcej, działanie to dostosowane jest do dzieci na określonym poziomie rozwoju, o określonej osobowości, temperamencie, stylu reagowania emocjonalnego, poziomie intelektualnym, zdrowiu, motywacji, sytuacji ekonomicznej itp.

Praktyki są niezwykle ważne również dlatego że studenci nie uczestniczą w żadnym postępowaniu o charakterze konkursowym przed rozpoczęciem nauki na specjalność, która da im prawo do wykonywania zawodu nauczyciela. Ocena z egzaminów nie powinna bowiem stanowić jedyne kryterium decydującego o tym, czy student będzie dobrym nauczycielem. Młodzi ludzie nie mają szansy wcześniejszego zweryfikowania, czy posiadają predyspozycje do pracy w tym zawodzie. Praktyki powinny zatem stanowić narzędzie weryfikacji studenckich predyspozycji, powinny pomóc w analizie ich kompetencji oraz w określeniu życiowych celów i planów, w procesie dalszego kształcenia i budowania drogi zawodowej³⁴.

Przed rozpoczęciem praktyk student powinien zapoznać się z celami praktyk, stojącymi przed nim zadaniami i obowiązkami oraz ustalić z opiekunem dokładny plan praktyki, zbudowany zgodnie z wymiarem czasowym praktyk, określonym przez niniejszy program. Jak już wspomniano, student musi odbyć 180 godzin praktyk – ta liczba może jednak ulec **rozszerzeniu**, jeśli student wyrazi taką wolę i będzie chciał obserwować lub poprowadzić więcej godzin niż przewiduje to program (i uzyska na to zgodę opiekuna praktyk)³⁵. Student może także uczestniczyć w większej liczbie dodatkowych obowiązków nauczyciela i pracowników placówki niż przewidziano to w programie. Podejmowanie dodatkowych czynności będzie oznaczało, iż student nie nastawia się jedynie na niezbędne

³⁴ Duraj-Nowakowa K., op.cit.

³⁵ Na wniosek osób uczestniczących w II seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, które odbyło się dnia 07.02.2011.

minimum, ale jest zainteresowany zdobyciem potrzebnych kompetencji oraz własnym rozwojem.

Program zawiera wykaz celów praktyk i przyporządkowanych im zadań praktykanta, **obowiązkowych i fakultatywnych**. Praktykant powinien wywiązać się ze wszystkich zadań obowiązkowych oraz kilku wybranych zadań fakultatywnych³⁶. Powinien także przedstawić własne pomysły na udział w życiu placówki (stąd zaplanowane cztery godziny na własną inicjatywę, które również mogą ulec rozszerzeniu, zależnie od chęci i pomysłów praktykanta). Przed praktykami student powinien (na podstawie skierowania z uczelni) uzyskać zgodę dyrektora placówki oraz opiekuna praktyk na ich odbywanie, jak również dostarczyć opiekunowi umowę zawieraną przez uczelnię z placówką oświatową. Obowiązkiem studenta jest posiadanie dzienniczka praktyk i jego konsekwentne oraz systematyczne uzupełnianie, zgodnie z rytmem praktyk i realizowanymi przez siebie zadaniami zapisanymi poniżej (patrz tabela 1).

Tabela 1. Cele praktyk i związane z nimi zadania praktykanta

Cele praktyk	Zadania obowiązkowe
1. Zapewnienie opieki i bezpieczeństwa dzieciom w placówce oświatowej	odbycie szkolenia BHP pierwszego dnia praktyk pedagogicznych
2. Poznanie dokumentów obowiązujących w placówce, celów placówki, jej roli społeczno-kulturalnej oraz jej funkcjonowania w systemie oświaty	zapoznanie się ze statutem placówki, planami wychowawczymi, wynikowymi, planami pracy przedszkola, programem nauczania (wraz z obowiązującymi aktualnie zmianami), Wewnątrzszkolnym i Przedmiotowym Systemem Oceniania, przedszkolnymi planami miesięcznymi, dziennikami zajęć, kartami ocen, zeszytami indywidualnego nauczania, arkuszami obserwacji itp.
3. Tworzenie dokumentacji związanej z realizowaniem obowiązków nauczyciela	uzupełnianie dziennika zajęć (również dziennika internetowego, jeśli taki obowiązuje w placówce), kart ocen i obserwacji itp.

³⁶ Na wniosek nauczycieli i dyrektorów szkół i przedszkoli, obecnych na II seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, które odbyło się 07.02.2011.

	<p>przedstawianie konspektów prowadzonych przez siebie zajęć</p> <p>uzupełnianie dzienniczka praktyk, arkuszy zajęć obserwowanych itp.</p> <p>napisanie sprawozdania z odbytych praktyk, zawierającego analizę własnej pracy i pracy opiekuna praktyk</p>
<p>4. Zapoznanie się z obowiązkami nauczyciela i sposobami prowadzenia zajęć, zdobycie umiejętności analizy zajęć</p>	<p>obserwacja zajęć opiekuna praktyk bądź innego nauczyciela placówki</p>
	<p>asystowanie w zajęciach opiekuna praktyk</p>
	<p>omówienie z opiekunem praktyk zajęć obserwowanych i asystowanych</p>
	<p>omówienie z opiekunem praktyk zadań stojących przed nauczycielem, poznanie roli nauczyciela i koniecznych w jego pracy kompetencji</p>
<p>5. Nabycie i utrwalenie umiejętności dydaktycznych</p>	<p>przygotowanie zajęć, między innymi przy wykorzystaniu literatury fachowej, wiedzy zdobytej podczas zajęć i wykładów oraz różnorodnych pomocy dydaktycznych</p>
	<p>tworzenie konspektów własnych zajęć</p>
	<p>samodzielne prowadzenie zajęć na podstawie zatwierdzonego przez opiekuna praktyk konspektu</p>
	<p>tworzenie własnych pomocy dydaktycznych, np. wierszy, piosenek, bajek, zabaw i gier dydaktycznych itp.</p>
	<p>przeprowadzenie lekcji podsumowującej/zajęć podsumowujących na zakończenie praktyk,</p>

	w której/których może uczestniczyć również dyrektor placówki ³⁷
	stosowanie różnorodnych metod i technik nauczania (zwrócenie szczególnej uwagi na metody aktywizujące), wykorzystywanie autorskich pomysłów i pomocy dydaktycznych, zapoznanie się z autorskimi programami nauczania
	posługiwanie się terminologią zgodną z nauczaniem treści oraz z poziomem rozwoju dzieci
	ocena uczniowskich postępów w nauce i rozwoju, sprawdzanie wiedzy i umiejętności dzieci (w tym sprawdzianów oraz prac domowych w szkole)
	dbanie o wszechstronny rozwój dzieci (fizyczny, psychiczny, społeczny, emocjonalny)
6. Nabycie umiejętności autorefleksji i oceny własnych umiejętności	omawianie z opiekunem praktyk prowadzonych zajęć
	analiza własnych zachowań oraz informacji zwrotnej pochodzącej od opiekuna praktyk
	wypełnienie ankiety autoewaluacyjnej
7. Przygotowanie do pracy wychowawcy, nabycie umiejętności rozwiązywania problemów wychowawczych	obserwacja dzieci w placówce
	prowadzenie godzin/zajęć wychowawczych, udział w pracy wychowawczej nauczyciela
	nawiązanie kontaktu i relacji pedagogicznej z dziećmi

³⁷ Zgodnie z wnioskiem pochodzącym z badań fokusowych oraz zgodnie z opiniami ekspertów obecnych na I i II seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi (w dniach 10.01.2011 oraz 07.02.2011).

	<p>zapoznanie się z zadaniami pedagoga/psychologa w placówce, uczestnictwo w niektórych zadaniach specjalistów pracujących w placówce (w miarę możliwości, np. w rozmowach z dziećmi, w analizie wyników badań dzieci)</p>
	<p>wizyta w poradni psychologiczno-pedagogicznej, zapoznanie się z pracą poradni, poznanie zasad współpracy szkoły/przedszkola z poradnią</p>
	<p>dokonanie diagnozy psychospołecznej dzieci oraz stworzenie studium przypadku³⁸ wybranego dziecka/ucznia na podstawie obserwacji dziecka i wywiadu z nim oraz jego rodzicami, a także na podstawie konsultacji z opiekunem praktyk oraz psychologiem/pedagogiem</p>
	<p>motywowanie dzieci do udziału w zajęciach</p>
	<p>reagowanie na niewłaściwe postawy dzieci i na sygnały, że dziecko może być ofiarą przemocy fizycznej bądź psychicznej</p>
	<p>zapoznanie się ze środkami zaradczymi dla występujących w placówce problemów</p>
	<p>uczenie dzieci współdziałania z innymi, pracy w grupie</p>
8. Nabycie umiejętności współpracy z rodzicami dzieci/uczniów	<p>uczestnictwo w zebraniu z rodzicami</p>
	<p>nawiązanie kontaktu z rodzicami dzieci/uczniów</p>
	<p>obserwowanie współpracy opiekuna praktyk z rodzicami uczniów</p>

³⁸ Wyszczególnienie, co powinno zawierać studium przypadku, znajduje się w informacjach końcowych tego rozdziału.

	komunikacja z rodzicami za pośrednictwem dziennika internetowego ³⁹ , przekazywanie im informacji, korygowanie niewłaściwych postaw rodzicielskich
9. Nabycie umiejętności stosowania indywidualizacji nauczania	dostosowanie metod i technik do nauczanych dzieci
	poznanie sposobów pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych (dziećmi o obniżonych wymaganiach, dziećmi bardzo zdolnymi, dziećmi z dysfunkcjami, dziećmi niepełnosprawnymi)
	poznanie potrzeb i możliwości dzieci oraz uwarunkowań tych możliwości
10. Zapoznanie się ze sposobami wykorzystania technologii informacyjnej i komunikacyjnej w nauczaniu	wykorzystywanie komputera na zajęciach z dziećmi oraz podczas przygotowania się do zajęć i ich dokumentowania
	wykorzystywanie platform edukacyjnych, baz bibliotek internetowych, e-booków w ramach przygotowania się do zajęć
	poznanie zagrożeń związanych z technologią informacyjną i sposobów przeciwdziałania tym zagrożeniom w placówce oświatowej
11. Wdrożenie do stosowania zasad etyki zawodowej	poznanie zasad etyki zawodowej
	przeciwdziałanie dyskryminacji dzieci/uczniów w placówce oświatowej (np. poprzez kształtowanie w uczniach postawy tolerancji, akceptacji i otwartości)
12. Zapoznanie się ze stopniami awansu zawodowego i możliwościami doskonalenia	omówienie z opiekunem praktyk stopni awansu zawodowego, uświadomienie sobie konieczności

³⁹ Jeżeli dziennik internetowy obowiązuje w placówce oświatowej.

zawodowego	ciągłego rozwijania własnych umiejętności
	poznanie możliwości doskonalenia w zawodzie nauczyciela
13. Zapoznanie się ze sposobami radzenia sobie ze stresem w zawodzie nauczyciela	omówienie z opiekunem praktyk sposobów radzenia sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi w pracy
	konsultowanie się z pedagogiem/psychologiem pracującym w placówce na temat radzenia sobie ze stresem i technik relaksacji
	poznanie sposobów przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu
14. Zapoznanie się z pracą poszczególnych jednostek funkcjonujących w danej placówce, włączenie się w życie placówki	poznanie pracy biblioteki szkolnej, świetlicy, zasad funkcjonowania kół naukowych, nauczania indywidualnego itp.
	wykazanie własnej inicjatywy, aktywne włączenie się w działania placówki

W celu **zapoznania się z dodatkowymi czynnościami**, jakie poza nauczaniem wykonuje nauczyciel w placówce oświatowej, wyznacza się studentowi następujące zadania fakultatywne:

- uczestnictwo, za zgodą dyrektora placówki oświatowej, w posiedzeniu rady pedagogicznej;
- przygotowanie uroczystości (np. napisanie scenariusza, przeprowadzenie prób z dziećmi, wystrój sali) i udział w uroczystościach przygotowywanych w placówce z okazji obchodów świąt i rocznic, na przykład Dnia Patrona, 11 Listopada, 3 Maja, Dnia Matki, Dnia Dziecka, Dnia Niepodległości, w uroczystościach związanych z życiem placówki (np. w pasowaniu na przedszkolaka, ślubowaniu);
- udział w festynach i zabawach;

- udział w wycieczkach, wyjściach do kina/teatru/muzeum i innych inicjatywach placówki;
- pełnienie dyżurów podczas przerw w szkole;
- udział w kole zainteresowań, w zajęciach pozalekcyjnych;
- opracowanie konkursu dla dzieci;
- zorganizowanie przedstawienia z udziałem dzieci;
- współpraca z biblioteką w placówce;
- udział w zajęciach świetlicowych dla dzieci;
- pomoc w redagowaniu szkolnej gazetki;
- zapoznanie się z pracą samorządu szkolnego;
- udział w szkolnych/przedszkolnych projektach;
- opracowanie autorskiego programu nauczania lub pomoc przy opracowaniu takiego programu;
- dokonanie pisemnej analizy współpracy placówki z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

Spośród zadań **fakultatywnych** student powinien wybrać **przynajmniej pięć**, które zrealizuje – jego zadaniem jest odpowiednie udokumentowanie tych zadań w dzienniczku praktyk. Na zrealizowanie tych zadań przeznaczają się cały semestr, aby student mógł uczestniczyć w jak największej liczbie wydarzeń z życia placówki.

Zagospodarowanie dodatkowych czterech godzin przeznaczonych na inicjatywę własną studenta całkowicie zależy od jego inwencji – wykonane działania również należy opisać i podsumować w dzienniczku praktyk.

Na osobną uwagę zasługuje **studium przypadku** jednego dziecka, jakie tworzy student po dokonaniu jego diagnozy psychospołecznej⁴⁰ (poprzedzonej długotrwałą obserwacją ukierunkowaną, rozmowami z dzieckiem, wykorzystaniem informacji pochodzących od opiekuna praktyk, pedagoga/psychologa, rodzica ucznia). W studium przypadku student powinien zawrzeć:

- wiek dziecka i podstawowe dane o dziecku;
- diagnozę zachowania dziecka na zajęciach;
- postępy w nauce bądź rozwoju;
- zainteresowania, pasje dziecka, sposób spędzania przez niego czasu poza placówką;

⁴⁰ Na wniosek nauczycieli biorących udział w badaniach fokusowych przeprowadzonych w ramach projektu.

- analizę wytworów dziecka (np. rysunków, wycinanek itp.);
- kontakty z innymi dziećmi w placówce, pozycję socjometryczną dziecka w grupie czy klasie;
- uwagi nauczycieli dotyczące dziecka;
- uwagi psychologa/pedagoga dotyczące dziecka;
- motywację dziecka do brania udziału w lekcjach/zajęciach;
- uwagi wynikające z własnego kontaktu z dzieckiem;
- relację dziecka z rodzicami/opiekunami;
- stan zdrowia dziecka;
- sugestie, w jakim kierunku pracować z dzieckiem, jak stymulować jego rozwój;
- trudności dziecka, ich wyjaśnienie oraz podanie możliwości pracy nad nimi.

Praktykant, poza celami związanymi z odbyciem praktyki, musi uwzględnić cele edukacyjne placówki oraz cele zawarte w programach nauczania, które są oparte o podstawę programową. Zgodnie z obowiązującą *Podstawą programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego*⁴¹ zaleca się zwrócenie uwagi na fakt, że celem edukacji przedszkolnej powinna być **między innymi** praca nad:

- kształtowaniem u dzieci umiejętności społecznych, komunikacyjnych, porozumiewania się z innymi dziećmi oraz z osobami dorosłymi, aby dzieci odnalazły się w grupie (a w przyszłości w klasie) oraz prawidłowo nawiązywały kontakty i wchodziły w relacje interpersonalne;
- wdrożeniem do czynności samoobsługowych;
- rozwijaniem mowy;
- zachęcaniem do poznawania samych siebie oraz świata wokół;
- rozwojem motorycznym dzieci – przyjmuje się, że dzieci w wieku przedszkolnym często mają zbyt mało ruchu, nie pozwala to na wykształcenie prawidłowej sprawności ruchowej, dlatego część zajęć przedszkolnych powinna obejmować zajęcia ruchowe, na świeżym powietrzu itp.;
- umożliwieniem dzieciom korzystania z zabawy – dzieci w wieku przedszkolnym rozwijają się i uczą nowych rzeczy głównie poprzez zabawę,

⁴¹ Za: Załączniki do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 grudnia 2008 r. (Dziennik Ustaw z dnia 15 stycznia 2009 r. Nr 4, poz. 17), bip.men.gov.pl/men_bip/.../rozporzadzenie_20081223_zal_1.pdf [data dostępu: 17.02.2011].

musi więc ona stanowić ważny element wychowania przedszkolnego, nie mniej istotny od zajęć dydaktycznych, nie należy więc ograniczać zabawowej aktywności dzieci⁴²;

- ukształtowaniem dojrzałości szkolnej dziecka, przygotowaniem go do nauki czytania i pisania itp.;
- przygotowaniem dzieci do nauki matematyki – jeżeli dziecko już w przedszkolu nauczy się rozumowania logicznego, wyciągania wniosków, zauważania związku między przyczyną a skutkiem, może to przyczynić się do zniwelowania trudności w nauce matematyki na początku szkoły podstawowej⁴³;
- wprowadzeniem dziecka w odbiór sztuki i czerpanie z niej przyjemności;
- budowaniem systemu wartości – podstawa programowa podkreśla również rolę pracy wychowawczej oraz obserwacji i analizy sytuacji dziecka, która taką pracę umożliwia;
- korygowaniem elementów, które nie sprzyjają rozwojowi dziecka.

Zgodnie z obowiązującą *Podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*⁴⁴ praktykant powinien zwrócić uwagę na to, aby realizować następujące cele kształcenia zintegrowanego, przypisane I etapowi edukacyjnemu, obejmujące pierwsze trzy lata szkoły podstawowej:

- wszechstronne wspieranie rozwoju dziecka, wspomaganie jego aktywności poznawczej, wdrażanie do samodzielnego poznawania świata;
- ułatwienie dziecku zrozumienia siebie samego oraz otaczającego go świata;
- wykształcenie u dziecka umiejętności pisania i czytania;
- wykształcenie u dziecka umiejętności dokonywania obliczeń matematycznych;
- wykształcenie odpowiednich postaw, umożliwiających dziecku funkcjonowanie w gronie rówieśników i w społeczeństwie;
- kształtowanie umiejętności porozumiewania się w języku polskim oraz w języku obcym;

⁴² Przetacznik-Gierowska M., *Świat dziecka. Aktywność – poznanie – środowisko*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1993.

⁴³ Gruszczyk-Kolczyńska E., *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki. Przyczyna, diagnoza i zajęcia korekcyjno-wychowawcze*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2007.

⁴⁴ Za: Załączniki do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 grudnia 2008 r. (Dziennik Ustaw z dnia 15 stycznia 2009 r. Nr 4, poz. 17), *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*, bip.men.gov.pl/men_bip/.../rozporzadzenie_20081223_zal_2.pdf [data dostępu: 17.02.2011].

- wdrożenie dzieci do stosowania technologii informacyjnej i komunikacyjnej w różnych dziedzinach życia;
- nauczanie dzieci wykorzystywania wiedzy i umiejętności w praktycznym działaniu.

Edukację wczesnoszkolną dzieci podzielono w związku z tym na następujące elementy:

- edukację polonistyczną, związaną z posługiwaniem się językiem polskim, zapoznawaniem się z literaturą, nawykiem czytania;
- uczenie języka obcego (już od pierwszej klasy szkoły podstawowej), aby ułatwić dzieciom funkcjonowanie w społeczeństwie wielokulturowym;
- edukację muzyczną, oznaczającą nie tylko tworzenie dźwięków, ale również ich właściwe odbieranie i interpretowanie;
- edukację plastyczną, połączoną z umiejętnością plastycznej ekspresji samego siebie;
- edukację społeczną, czyli naukę współistnienia i współpracy z innymi ludźmi;
- edukację przyrodniczą, związaną z respektowaniem praw przyrody i otaczającego świata;
- edukację matematyczną, oznaczającą dokonywanie obliczeń i przeprowadzanie operacji umysłowych;
- edukację komputerową, oznaczającą pracę z komputerem w ściśle określonym celu;
- edukację techniczną, która oznacza nie tylko posługiwanie się urządzeniami, ale także znajomość zagrożeń z nimi związanych i umiejętność przeciwdziałania tym zagrożeniom;
- wychowanie fizyczne, którego element stanowi edukacja zdrowotna;
- nauczanie etyki, związane z wskazywaniem dziecku postaw i wartości.

W III klasie szkoły podstawowej pojawiają się również elementy edukacji regionalnej, zgodnie z polityką edukacji europejskiej, propagowanej przez Strategię Lizbońską.

Praktykanci powinni rozumieć i stosować zasady **nauczania spiralnego**, zgodnie z którym dzieci nabywają pewnych umiejętności już w pierwszej klasie, następnie mają możliwość ich utrwalenia, doskonalenia i rozszerzania w klasach późniejszych. Edukacja wczesnoszkolna zakłada, że zajęcia prowadzi jeden nauczyciel, powinien on więc posiadać wiedzę z dziedzin objętych kształceniem zintegrowanym – to samo dotyczy praktykanta, odbywającego praktykę w szkole podstawowej. Na bazie podstawy programowej tworzy się programy nauczania, które praktykant wykorzystuje w nauczaniu wczesnoszkolnym. Praktykant może również opracować własny program nauczania w ramach realizacji zadań fakultatywnych, przewidzianych przez niniejszy program.

6. Zadania instytucji prowadzącej praktyki

Analizy i badania przeprowadzone w ramach projektu pozwoliły na wyciągnięcie wniosku, że uczelnie wyższe tylko w niewielkim i zdecydowanie niewystarczającym stopniu angażują się w praktyki pedagogiczne, nie kontrolują postępów studentów w trakcie praktyk. Niniejszy program zaleca zmianę takiej sytuacji, proponuje realnie większe zaangażowanie uczelni w praktyki pedagogiczne.

Przede wszystkim uczelnia powinna wyposażyć studentów w wiedzę merytoryczną i wiedzę z dziedziny dydaktyki, szczególnie na temat celów edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, metod pracy z dziećmi, środków dydaktycznych, **sposobów tworzenia konspektów**, gier i zabaw edukacyjnych, które można zaproponować dzieciom itp. Uczelnia powinna także zapewnić studentom m.in. zajęcia z emisji głosu czy etyki zawodowej. Równie ważne jest posiadanie przez studentów wiedzy psychologicznej, w tym szczególnie z zakresu⁴⁵:

- rozwoju dzieci oraz uwarunkowań rozwojowych;
- psychologii motywacji i emocji;
- prowadzenia negocjacji i kierowania grupą;
- komunikacji interpersonalnej;
- treningu asertywności;
- treningu relaksacyjnego oraz treningu wizualizacji;
- psychologii stresu i radzenia sobie ze stresem;
- przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu;
- psychologii społecznej i psychologii wychowania;
- zagrożeń współczesnego świata i przeciwdziałania tym zagrożeniom w placówkach oświatowych;
- dysfunkcji fizycznych i intelektualnych i sposobów pracy z dziećmi posiadającymi takie dysfunkcje.

Z powyższymi zagadnieniami studenci mogą zapoznawać się między innymi na wykładach, ale konieczne jest także ich uczestnictwo w **ćwiczeniach/konwersatoriach** z tych zakresów, gdyż pewne umiejętności można nabyć tylko dzięki metodzie warsztatowej. W toku nauki studenci powinni również zapoznać się z prawnymi uwarunkowaniami zawodu nauczyciela.

⁴⁵ Zakresy te opracowano na podstawie opinii wyrażonych przez nauczycieli uczestniczących w badaniach fokusowych oraz na podstawie konsultacji z psychologami i pedagogami.

Według wniosków (pochodzących z badań oraz z literatury przedmiotu) zajęcia na specjalności, której ukończenie daje absolwentowi uprawnienia do wykonywania zawodu nauczyciela, powinni prowadzić nauczyciele akademicy, mający doświadczenie w pracy w placówkach oświatowych bądź wykonujący pracę nauczyciela w szkole lub w przedszkolu⁴⁶.

Nauczyciele-praktycy, którzy przebywają na co dzień z dziećmi i uczestniczą w szkolnym lub przedszkolnym procesie nauczania, są w stanie najlepiej pokierować przygotowaniem studentów do praktyk i do pracy w zawodzie nauczyciela.

Wykładowcy prowadzący zajęcia zgodnie z planem studiów powinni przywiązywać większą uwagę do aktywizowania studentów, wdrażania ich do samokształcenia, mobilizować do twórczego uczestnictwa w przygotowaniu zajęć dydaktycznych oraz materiałów pomocniczych (np. opracowywanie materiałów w oparciu o analizę literatury). Kształcenie studentów powinno nawiązywać do realiów nauczycielskiej pracy⁴⁷. Jeżeli wymaga się od studentów-praktykantów podmiotowego traktowania uczniów w placówkach oświatowych, studenci muszą również spotkać się z podmiotowym traktowaniem na uczelni. Akademicy powinni kształtować u studentów postawy uznania, szacunku, które następnie przenoszone na relacje z uczniem w szkole staną się podstawą podmiotowego traktowania wychowanków oraz przyczynią się do budowania właściwych zasad komunikacji z uczniami⁴⁸.

Aby studenci dobrze przygotowali się do praktyk, powinni dokładnie poznać cele oraz zasady ich odbywania, a także zasady ich oceniania. Uczelnię zobowiązuje się do dostarczenia studentom **regulaminu praktyk** (który powinien zostać umieszczony również na stronie internetowej uczelni), **skierowania na praktyki** – z którym studenci udają się do placówek oświatowych oraz **umowy** pomiędzy uczelnią a nauczycielem-opiekunem praktyk. Taka umowa powinna zawierać informacje o wynagrodzeniu dla opiekunów praktyk w placówkach oświatowych. Ponadto student otrzymuje **dzienniczek praktyk**, który powinien na bieżąco uzupełniać, oraz **ankietę autoewaluacyjną**⁴⁹.

Innym koniecznym zadaniem uczelni jest wyznaczenie **koordynatora praktyk**, który będzie czuwał nad odbywaniem praktyk przez studentów. Koordynator praktyk zapewnia

⁴⁶ Na wniosek z seminarium z udziałem ekspertów w zakresie szkolnictwa, które odbyło się w dniu 10.01.2011 w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi.

⁴⁷ Łobocki M., *W trosce o skuteczne kształcenie pedagogiczne nauczycieli* [w:] Hörner W., Szymański M. (red.), op.cit.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Wzory dzienniczka praktyk oraz ankiety autoewaluacyjnej znajdują się w załącznikach. Skierowanie na praktyki oraz umowę przygotowuje **uczelnia** dla swoich praktykantów.

studentom listę rekomendowanych placówek⁵⁰, w których mogą odbywać praktykę oraz przekazuje wszelkie informacje na temat praktyk pedagogicznych. Organizuje on również spotkanie przed praktykami dla studentów oraz osób, które będą hospitującymi z ramienia Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi. Zadaniem osób hospitujących będzie uczestnictwo w zajęciach prowadzonych przez studentów – co najmniej w **sześciu zajęciach** każdego studenta⁵¹. Koordynator praktyk ponadto kontaktuje się z placówką oświatową (po podpisaniu przez nią umowy z uczelnią) oraz przeprowadza spotkanie z udziałem praktykanta, opiekuna praktyk oraz hospitantów po zakończeniu praktyki – jest to tzw. **spotkanie podsumowujące**. Również w trakcie praktyk zaleca się konsultacje koordynatora z opiekunem praktyk w szkole czy przedszkolu. Po praktykach koordynator zapoznaje się z dokumentacją studenta (dzienniczkiem praktyk, opinią i oceną opiekuna praktyk, konspektami zajęć, opinią hospitantów) i na tej podstawie oraz na podstawie spotkania podsumowującego i obserwacji własnych wystawia studentowi ocenę końcową z praktyk. Koordynator powinien zadbać o to, aby nauczyciel – opiekun praktyk otrzymał wynagrodzenie finansowe⁵² za swoją pracę oraz pisemne **podziękowanie** ze strony uczelni za wkład w praktyki pedagogiczne.

Oprócz przygotowania dokumentacji studenta oraz wyłonienia koordynatora i osób hospitujących, którzy będą kontrolować działalność studenta w trakcie odbywania praktyk, uczelnia przeprowadza dodatkowe **warsztaty dla studentów – przyszłych praktykantów** oraz dla **opiekunów praktyk** w szkołach i przedszkolach. Warsztaty te mają na celu przygotowanie studentów do udziału w praktykach i umożliwienie im ćwiczenia umiejętności przydatnych nie tylko w trakcie praktyk, ale także w przyszłej pracy w zawodzie nauczyciela. Celem warsztatów jest również wzbogacenie warsztatu pracy opiekunów praktyk, pomoc nauczycielom w rozwoju zawodowym oraz ułatwienie kontaktu i wzajemnego zrozumienia opiekunów i studentów.

Pierwszy warsztat przeznaczony dla studentów zatytułowany został *Zawód – nauczyciel. Zawód – wychowawca. Wsparcie kompetencji kluczowych*. Obejmuje on 16 godzin ćwiczeń, w których powinni aktywnie uczestniczyć wszyscy studenci. Podczas warsztatu studenci opanują podstawy pracy z grupą – poznają cechy grupy, fazy jej kształtowania się, role grupowe oraz style kierowania grupą – będą także wiedzieli, który styl najlepiej stosować oraz jak nie dopuścić do syndromu grupowego myślenia. Taka wiedza, jak

⁵⁰ Na wniosek z seminarium z udziałem ekspertów w zakresie szkolnictwa, które odbyło się w dniu 10.01.2011 w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi.

⁵¹ Na wniosek płynący z badań fokusowych oraz z seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, które odbyło się 10.01.2011.

⁵² Z badań fokusowych wynika, że wynagrodzenie bądź jego brak może wpłynąć na stosunek opiekunów praktyk do praktykantów i do własnych obowiązków związanych z praktykami.

sugerowano wcześniej, będzie studentom potrzebna w przyszłej pracy z grupą, która może być bardzo zróżnicowana.

Studenci przypomną sobie zasady pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, z uczniami osiągającymi niskie wyniki nauczania, uczniami z obniżonymi wymaganiami szkolnymi, ale także uczniami o wybitnych osiągnięciach. Oddzielnej uwagi uczestników warsztatów wymagają potrzeby uczniów niepełnosprawnych i uczniów z dysfunkcjami⁵³. Bez wiedzy na ten temat studenci mogliby poczuć się zagubieni, kiedy spotkają się w klasie/grupie z uczniem o określonym stopniu niepełnosprawności. Młodzi ludzie muszą mieć pewność, jakie polecenia i zadania mogą powierzać uczniom, zanim wyegzekwują ich wykonanie.

Badania i analizy oraz literatura przedmiotu sugerują położenie nacisku na pracę wychowawczą nauczyciela. Dlatego kolejnym poruszonym na warsztatach aspektem będą oddziaływania wychowawcze nauczyciela, trudności, z jakimi może on spotkać się w swojej pracy oraz sposoby poradzenia sobie z nimi. Studenci zapoznają się ponadto z narzędziami, które pozwolą im zdiagnozować psychospołeczne funkcjonowanie ucznia w placówce oświatowej. Studenci, świadomi celów i funkcji takiej diagnozy, będą gotowi do jej przeprowadzania.

Umiejętności komunikacyjne są jedną z najważniejszych kompetencji, którymi powinien legitymować się nauczyciel. Dlatego warsztaty pomogą studentom w przygotowaniu się do nawiązywania kontaktu z rodzicami/opiekunami prawnymi dzieci, ich środowiskiem lokalnym oraz instytucjami, które współpracują ze szkołą czy przedszkolem (ze szczególnym uwzględnieniem poradni psychologiczno-pedagogicznych). Ćwiczenia warsztatowe będą również nawiązywały do problematyki stereotypów, dyskryminacji oraz sposobów przeciwdziałania zachowaniom dyskryminacyjnym w szkołach i przedszkolach.

Kolejny warsztat, również przeznaczony dla studentów, to *Efektywne nauczanie*. Studenci odbędą 16 godzin ćwiczeń na temat psychologicznych podstaw uczenia się. Ich znajomość pozwoli praktykantom dobrać treści nauczania i środki dydaktyczne w taki sposób, aby ułatwić dzieciom zapamiętywanie i kojarzenie oraz zwiększyć motywację wychowanków. W tym celu studenci zapoznają się z czynnikami wpływającymi na proces uczenia się oraz z celami uczenia się. Poznają także style uczenia się i sposoby

⁵³ Podczas badań fokusowych padło stwierdzenie, że studenci muszą poznać metody pracy uczniów z różnymi dysfunkcjami przed odbywaniem praktyk w placówkach oświatowych kształcących takich uczniów.

zapamiętywania informacji. Młodzi ludzie posiadą wiedzę o najważniejszych procesach pamięciowych i innych procesach poznawczych.

Temat warsztatu to efektywne nauczanie, zatem studenci będą mieli możliwość przećwiczenia ważniejszych metod i technik nauczania, szczególnie metod aktywizujących – dzięki ćwiczeniom młodzi ludzie nauczą się, jak prowokować dzieci do aktywności na zajęciach. Nauczyciele są zobligowani do pracy z zastosowaniem technologii informacyjnej i komunikacyjnej, co obowiązuje w państwach Unii Europejskiej, a także jest zalecane przez polskie akty prawne i rozporządzenia. Dlatego warsztaty poruszą także tematy zastosowania komputera i Internetu w nauczaniu – aby studenci wiedzieli, jak skorzystać z innowacyjnych rozwiązań technologicznych w pracy własnej oraz na zajęciach z dziećmi w szkołach i przedszkolach. Warsztat nawiąże ponadto do zachowania na zajęciach równości szans dziewcząt i chłopców.

Trzeci warsztat (dla studentów) zatytułowano *Szkoła jako środowisko pracy nauczyciela*. W ciągu 16 godzin studenci pozyskają wiedzę z zakresu funkcjonowania placówek oświatowych, praw i obowiązków nauczycieli, stopni awansu zawodowego, form nagradzania, motywowania i karania nauczycieli. Studenci poznają również możliwości zatrudnienia po ukończeniu studiów pedagogicznych, dowiedzą się, jak mogą – jako nauczyciele – poruszać się po rynku pracy. Po warsztatach studenci będą orientowali się w sposobach przeprowadzania nadzoru pedagogicznego oraz w zasadach sporządzania dokumentacji zajęć nauczyciela. Ćwiczenia warsztatowe uświadomią również młodym ludziom, jak bronić się przed dyskryminacją zawodową oraz czym spowodowana jest feminizacja zawodu nauczyciela i jak ją zminimalizować.

Czwarty warsztat przeznaczono dla opiekunów praktyk, którzy podczas jego trwania nauczą się, jak efektywnie współpracować ze studentami-praktykantami. W ciągu 40 godzin nauczyciele przypomną sobie cele i funkcje praktyk, zadania praktykanta, zadania opiekunów oraz zasady oceniania studentów, w tym dawania im informacji zwrotnej za pomocą konstruktywnej krytyki. Warsztaty wyposażą nauczycieli w wiedzę, jak przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu oraz jak planować ścieżkę swojej kariery, a także jak udoskonalać swoją pracę w oparciu o technologię informacyjną i komunikacyjną. Opiekunowie praktyk, podobnie jak studenci, dowiedzą się więcej o dyskryminacji w zawodzie i sposobach walki z nią oraz ze stereotypami postrzegania zawodu nauczyciela jako typowo kobiecego.

Uczestnicy warsztatów otrzymają po ich zakończeniu materiały szkoleniowe, które pomogą studentom (i nauczycielom) w utrwaleniu wiedzy oraz będą stanowić wskazówkę ułatwiającą dalsze doszkalać się w wyżej wymienionych dziedzinach. W materiałach

znajdzie się obszerna lista pozycji bibliograficznych, z którymi studenci będą mogli się zapoznać.

Studenci otrzymają dodatkowo cztery poradniki poświęcone temu, jak być dobrym nauczycielem i dobrym wychowawcą, jak stosować na zajęciach technologię informacyjną i komunikacyjną oraz jak pozyskiwać fundusze na tworzenie nowych miejsc pracy dla nauczycieli. Poradniki poruszają tematy związane nie tylko z nauczycielskimi kompetencjami, ale również między innymi z etyką zawodową, wyzwaniem stojącym przed nauczycielami XXI wieku, z problemami wychowawczymi, z jakimi nauczyciel może się spotkać poza szkołą (na przykład na wycieczce czy koloniach), zagrożeniami związanymi z wykorzystywaniem nowoczesnych technologii w szkole i przedszkolu. Poradniki dokształcą przyszłych praktykantów w zakresie poruszania się nauczyciela po rynku pracy oraz możliwości brania udziału w innowacyjnych projektach.

Materiały i poradniki oraz udział w warsztatach i możliwość sprawdzenia swoich umiejętności praktycznych będą stanowiły dobre przygotowanie do rozpoczęcia praktyk pedagogicznych, a zarazem uzupełnienie wiedzy wyniesionej z zajęć na uczelni.

7. Zadania opiekuna praktyk w placówce oświatowej

Opiekun praktyk może zostać wyznaczony przez dyrektora placówki, musi jednak wyrazić zgodę na sprawowanie opieki nad praktykantem. Przyjmuje się, że jeden opiekun praktyk nie powinien mieć pod swoją opieką więcej niż **dwóch** studentów. Większa liczba studentów nie jest zalecana, ponieważ nauczyciel nie byłby w stanie poświęcić im tyle czasu, ile się od niego oczekuje, mogłoby także zabraknąć godzin zajęć przeznaczonych na lekcje prowadzone przez studentów. Studenci zyskują prawo do obserwowania zajęć innych nauczycieli (za ich wcześniejszą zgodą), aby mogli w pełni zrealizować wymiar czasowy praktyk, a także zapoznać się z innym warsztatem pracy, poznać inne grupy/klasy niż te, z którymi będą pracować na co dzień. Może okazać się to przydatne, ponieważ praktykanci w swojej przyszłej pracy będą prowadzić zajęcia w wielu różnorodnych klasach i grupach, będą więc musieli dostosować do nich swoje metody pracy.

W dotychczasowych programach umieszczano informację, że opiekunem praktyk musi być nauczyciel z odpowiednim stażem pracy (np. rok, trzy lata, pięć lat) oraz z odpowiednim stopniem awansu zawodowego. W niniejszym programie nie ma takich ograniczeń⁵⁴, zaleca się jednak, by opiekunem praktyk stawał się nauczyciel, który według dyrektora placówki zdobył już pewne doświadczenie oraz zakończył swój staż.

Nauczyciel, który zdecyduje się zostać opiekunem praktyk, powinien podzielić się z praktykantem wiedzą i doświadczeniem, jakie posiada. Wskazane jest (jeszcze przed rozpoczęciem praktyk) nakreślenie wspólnie ze studentem planu całej praktyki, zaplanowanie, które zajęcia poprowadzi nauczyciel, a które student (wstępny plan może oczywiście później ulec zmianie, zależnie od potrzeb). Przydatna może okazać się także rozmowa z praktykantem na temat tego, jak wyobraża sobie praktyki, w jakich dodatkowych zajęciach chciałby uczestniczyć, jaka jest jego motywacja do pracy w placówce oświatowej, jakie ma doświadczenie w pracy z dziećmi, jakie są jego osobiste zainteresowania, w czym jest dobry⁵⁵. Może to ułatwić wspólną pracę studenta i opiekuna, a także rozwiązać wiele wątpliwości praktykanta. Warto również na tym etapie wyjaśnić studentowi, jak będzie

⁵⁴ Na pierwszym seminarium, które odbyło się w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi dnia 10.01.2011 zasugerowano, iż staż pracy i awans zawodowy niekoniecznie decydują o tym, czy nauczyciel będzie dobrym opiekunem praktyk. W związku z tym dyrektorzy powinni mieć możliwość swobodnego wyboru, komu przydzielą zadanie opiekuna praktyk, gdyż to oni najlepiej znają poziom przygotowania i zaangażowania nauczycieli pracujących w danej placówce oświatowej oraz ich gotowość do przekazywania swoich doświadczeń praktykantom.

⁵⁵ Na drugim seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, które odbyło się 7.02.2011, zasugerowano, iż opiekun praktyk powinien (jeszcze przed praktykami) pozyskać wiedzę na temat, jaką osobą jest praktykant, w jakim stopniu jest on gotowy do pracy w placówce oświatowej, jakie cele chciałby osiągnąć podczas praktyki. Rozmowa wstępna może być sposobem pozyskania wiedzy na ten temat.

oceniany oraz jakie aspekty podlegają ocenie. Opiekun praktyk powinien zapoznać się z celami praktyk, z regulaminem oraz wymiarem czasowym praktyk. Zaleca się, aby opiekun praktyk traktował studenta jako osobę, która dopiero „uczy się nauczania” oraz stawia pierwsze kroki na drodze do zdobycia pewnych umiejętności, zatem ma prawo do popełniania błędów, zadawania pytań i wyrażania wątpliwości. Opiekun również może zyskać na kontakcie ze studentem, który będzie stosował nowatorskie metody nauczania, twórczo myślał i wykazywał się kreatywnością na prowadzonych przez siebie zajęciach.

Współpraca studenta z opiekunem powinna się rozpocząć od instruktażu związanego z bezpieczeństwem zarówno studenta, jak i dzieci uczących się w placówce (czyli od **szkolenia BHP**)⁵⁶. Pierwsze godziny praktyk warto zagospodarować na zapoznanie studenta z **dokumentacją szkolną/przedszkolną**, statutem placówki, planami wychowawczymi, na przypomnienie programu nauczania (zwrócenie szczególnej uwagi na najważniejsze zmiany programowe i związane z nimi obowiązki) itp. Wskazane byłoby przypomnienie kompetencji, jakie musi posiadać nauczyciel. Dalsze zadania opiekuna praktyk zależą od charakteru praktyki. W trakcie pierwszej praktyki, **obserwacyjnej z elementami praktyki asystenckiej**, zadania opiekuna praktyk to:

- przedstawienie studenta dzieciom, z którymi będzie pracował, oraz innym pracownikom placówki;
- wprowadzenie praktykanta w życie szkolne/przedszkolne, zapoznanie go z obowiązkami nauczyciela i jego codziennymi zadaniami;
- uświadomienie praktykantowi zadań oraz trudności wychowawczych, jakie czekają go w pracy z grupami/klasami;
- pokazanie sposobów radzenia sobie z tymi trudnościami;
- umożliwienie studentowi obserwacji zajęć w wymiarze godzinowym określonym w programie praktyk;
- ukierunkowanie obserwacji studenta, uwrażliwienie go, na jakie aspekty nauki/zabawy dziecka ma zwracać uwagę i jak diagnozować potrzeby i możliwości dziecka oraz jego funkcjonowanie psychospołeczne;
- umożliwienie praktykantowi obserwacji wielu różnych metod i technik pracy;
- umożliwienie studentowi obserwacji (lub też udziału) także dodatkowych czynności nauczyciela i różnych aspektów pracy szkoły czy przedszkola

⁵⁶ Na wniosek płynący zarówno z pierwszego, jak z i z drugiego seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi (10.01.2011 oraz 07.02.2011).

(takich jak zajęcia świetlicowe, biblioteczne, zebrania z rodzicami, imprezy szkolne, przedszkolne, zajęcia pozalekcyjne itp.);

- wprowadzenie studenta w specyfikę danej grupy czy klasy;
- omawianie ze studentem prowadzonych przez siebie zajęć, wskazanie alternatywnych sposobów ich prowadzenia, omówienie wykorzystanych na zajęciach metod nauczania, gier i zabaw dydaktycznych;
- udostępnienie własnych pomocy dydaktycznych, umożliwienie studentom tworzenia własnych pomocy oraz zachęcania do ich stosowania na zajęciach;
- umożliwienie studentom asystowania w zajęciach, analizowanie ze studentami konspektów (zanim praktykanci wezmą udział w zajęciach) oraz późniejsze dokładne omówienie zajęć;
- udostępnienie studentom kryteriów oceny uczniów w szkole oraz kryteriów oceny postępów dzieci przedszkolnych;
- wprowadzenie studentów w zagadnienie tworzenia własnych programów nauczania;
- umożliwienie studentom wglądu w konspekty oglądanych zajęć, aby nauczyli się pisać własne konspekty;
- ocena zajęć asystowanych przez studentów oraz ich postawy związanej z wypełnianiem przez nich nauczycielskich obowiązków;
- zachęcanie do nawiązywania kontaktu z uczniami w placówce oświatowej;
- zachęcanie do sformułowania przez studenta celów kolejnej praktyki.

W trakcie drugiej praktyki, kiedy nacisk położony jest na **samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów**, należy wskazać następujące zadania (oprócz wymienionych powyżej):

- umożliwienie studentom prowadzenia przez nich zajęć w wymiarze określonym przez program praktyk pedagogicznych, analizowanie konspektów praktykantów, zanim poprowadzą oni zajęcia;
- umożliwienie studentom udziału w różnych czynnościach pełnionych przez nauczyciela – poza prowadzeniem zajęć;
- obserwacja wszystkich zajęć prowadzonych przez studenta, sporządzanie notatek oraz każdorazowe omawianie tych zajęć, wskazywanie studentom tego, co mogą poprawić i w jakim kierunku mogą pracować, docenianie mocnych stron studentów;

- omówienie ze studentami wszystkich prowadzonych przez opiekuna praktyk zajęć (pod kątem zastosowanych metod, technik pracy, celów zajęć i sposobów ich realizacji);
- wskazanie studentom, jak mogą zastosować na swoich zajęciach technologie informacyjną i komunikacyjną;
- wskazanie studentom, jak korzystać z literatury przedmiotu w trakcie przygotowywania się do zajęć;
- umożliwienie studentom kontaktu z dziećmi, którego efektem będzie stworzenie studium przypadku jednego dziecka z grupy czy klasy, udostępnienie informacji na temat danego dziecka, a następnie poddanie analizie stworzonego studium przypadku;
- ocena praktyk studentów, sformułowanie opinii z przebiegu praktyk oraz udzielenie studentom informacji zwrotnych (w formie konstruktywnej krytyki) na temat ich praktyk oraz ich predyspozycji do pracy w zawodzie nauczyciela;
- udział w spotkaniu podsumowującym praktyki oraz kontaktowanie się z hospitantami z ramienia uczelni i udzielanie im wszelkich potrzebnych informacji;
- zachęcanie studentów do ewaluacji własnej pracy;
- zachęcanie studentów do twórczej pracy, niestandardowego myślenia, korzystania z aktywizujących metod nauczania, poszerzania własnej wiedzy, stawiania sobie pytań i celów, tworzenia własnych programów nauczania;
- wskazanie studentom sposobów motywowania uczniów;
- sprawdzanie dokumentacji prowadzonej przez studentów;
- zachęcanie studentów do ciągłego uczenia się nowych rzeczy i doskonalenia;
- wskazywanie praktykantom, jak mogą rozwijać się zawodowo i jak osiągnąć awans zawodowy;
- zachęcanie studentów do kształtowania u dzieci postawy tolerancji i akceptacji inności oraz wdrażanie praktykantów do przeciwdziałania dyskryminacji w placówkach oświatowych;
- umożliwienie studentom współpracy z psychologiem/pedagogiem pracującym w placówce oświatowej oraz z poradnią psychologiczno-pedagogiczną;
- okazywanie praktykantom życzliwości i wsparcia, przy jednoczesnym stawianiu wymagań i ich egzekwowaniu;

- wskazywanie studentom sposobów radzenia sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi w pracy nauczyciela;
- wdrożenie studentów do współpracy z rodzicami dzieci oraz środowiskiem lokalnym dzieci⁵⁷;
- zachęcanie studentów do indywidualizacji nauczania oraz omówienie z nimi form i sposobów pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz uczniami niepełnosprawnymi.

Druga praktyka stawia o wiele większe wymagania uczestniczącym w niej studentom. Praktykanci samodzielnie prowadzą zajęcia, nawiązują więc częstszy kontakt z dziećmi niż podczas pierwszej praktyki, która koncentruje się wokół obserwacji. Podczas drugiej praktyki praktykanci nawiązują szczególny kontakt z jednym dzieckiem i dokonują jego diagnozy na potrzeby studium przypadku. Dlatego ważne jest, aby opiekun praktyk, pracując ze studentem, pomagał studentowi kształtować umiejętności **komunikacyjne i społeczne**, które pozwolą mu wejść w prawidłowe relacje z uczniami, rozumieć ich problemy, właściwie interpretować ich zachowanie i odpowiednio na nie reagować. Te umiejętności okażą się pomocne także przy współpracy z rodzicami uczniów oraz z innymi pracownikami placówki i innymi instytucjami. Niezwykle istotne okazuje się, aby opiekun praktyk wykazywał się empatią i wrażliwością w stosunku do dzieci i tego samego uczył praktykanta.

Opiekun praktyk powinien (w miarę możliwości) pozwolić studentowi na samodzielne działanie, zachęcać do przejmowania inicjatywy, do decydowania o ostatecznym kształcie zajęć, do angażowania się w życie placówki. Studenci mogą wykorzystać własne umiejętności np. śpiewu, rysunku, tańca itp. – wszelkie tego typu inicjatywy należy popierać. Nauczyciel to osoba, która ma znaczący wpływ na proces nauczania, musi więc podejmować samodzielne decyzje i brać odpowiedzialność za uczniów – dlatego nie należy uczyć praktykanta wyłącznie wykonywania próśb i poleceń opiekuna, ale wdrażać go do poszukiwania własnych rozwiązań. To opiekun praktyk powinien wskazać praktykantowi ścieżkę rozwoju zawodowego oraz udzielać rad, gdzie szukać wskazówek metodycznych i dydaktycznych, czym się inspirować. Warto, aby opiekun praktyk podzielił się ze studentem wiedzą o pierwszych tygodniach, miesiącach pracy w placówce oświatowej, o początkowych trudnościach w miejscu pracy – pozwoli to na lepszą komunikację ze studentem, może też przyczynić się do zredukowania jego poziomu stresu i zwiększenia wiary w swoje możliwości. Nauczyciel powinien też poinformować studenta, gdzie ten może szukać

⁵⁷ Na wniosek z seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, które odbyło się 10.01.2011.

pomocy, jeżeli nie poradzi sobie z rozwiązaniem konkretnej sytuacji, do jakich osób czy instytucji może się zwrócić po wskazówki.

Kluczowym zadaniem dla opiekuna praktyk jest pokazanie praktykantowi różnych aspektów pracy w placówce oświatowej, uświadomienie konieczności posiadania niezbędnych kompetencji oraz pomoc w odpowiedzi na pytanie, czy praktykant te umiejętności posiada oraz czy ma powołanie do pracy w szkole lub przedszkolu.

Ważne: opiekun praktyk może modyfikować zadania znajdujące się w programie praktyk, tak aby odpowiadały potrzebom praktykanta, dzieci w placówce oraz realiom placówki oświatowej⁵⁸.

⁵⁸ Na wniosek nauczycieli i dyrektorów obecnych na I seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej, które odbyło się dnia 10.01.2011 w Łodzi.

8. Ewaluacja praktyk pedagogicznych

Ewaluacja stanowi bardzo ważną część procesu zdobywania wiedzy. Ewaluacja to nie tylko ocena wyników danej pracy, odnosi się ona także do celów, ich realizacji, stanowi również propozycję nowych rozwiązań. Jakże wyróżniamy funkcje ewaluacji⁵⁹?

Ewaluacja pełni **funkcję konkluzywną** (sumuje wyniki, opracowuje je, podsumowuje efekty pracy), **formatywną** (daje możliwość zmian na lepsze, usprawnia proces nauczania) oraz **funkcję psychologiczną** (wpływa na emocje i motywację osoby poddanej ewaluacji). Zadaniem ewaluacji nie jest wprowadzenie ograniczeń, lecz umożliwienie korzystnych zmian i przeobrażeń. Ewaluacja polega na dostarczeniu informacji zwrotnej osobie ocenianej.

Ewaluacja pracy praktykanta to zatem między innymi końcowa ocena jego praktyki (opinia wraz z oceną), omówienie przebiegu jego praktyk, podsumowanie, wraz ze wskazówkami i radami dotyczącymi zastosowania teorii w praktyce. Będzie to ewaluacja końcowa, poparta spotkaniem zorganizowanym na uczelni. **Bieżąca ewaluacja ma jednak miejsce przez cały czas trwania praktyki** – po każdym zajęciach przeprowadzonych przez studenta, a także przed jego zajęciami, podczas analizowania konspektu do zajęć. Ewaluacja to także wszelkie porady i wskazówki opiekuna praktyk, dotyczące doskonalenia warsztatu pracy studenta.

Jeżeli student popełnia błędy w trakcie praktyk (do czego ma zresztą prawo, gdyż dopiero uczy się wykonywania zawodu nauczyciela), nauczyciel powinien mu to każdorazowo sygnalizować oraz wskazywać poprawne zachowanie. Warto to czynić w obecności samego praktykanta, nie zaś przy całej klasie czy grupie.

8.1. Kryteria oceny praktykanta

Kryteria oceny praktykanta różnią się w zależności od praktyki. W przypadku **pierwszej praktyki (obserwacyjnej z elementami praktyki asystenckiej)** sugeruje się wystawienie praktykantowi pisemnej opinii na temat przebiegu praktyk. Ocenie będzie podlegało **jego zaangażowanie w odbywanie praktyki, motywacja, nawiązywanie kontaktu z dziećmi, trafność przeprowadzonych obserwacji oraz udział w asystowaniu w zajęciach, a także stopień zainteresowania życiem placówki i jej wychowanków**. Nie

⁵⁹ Zawadzka E., *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.

można podczas tej praktyki ocenić wielu aspektów pracy nauczyciela, gdyż student nie prowadzi samodzielnie zajęć oraz nie posiada jeszcze wystarczającej wiedzy z metodyki i dydaktyki, dlatego bardziej liczy się jego zaangażowanie i gotowość do poznawania przyszłego środowiska pracy niż konkretne nauczycielskie umiejętności.

Z uwagi na to sugeruje się, aby pierwsza praktyka była oceniana na zaliczenie, nie na ocenę. Opiekun praktyk przed napisaniem takiej opinii powinien otrzymać od studenta arkusze zajęć, w których on asystował. Po zakończeniu praktyk opiekun analizuje z praktykantem opinię dotyczącą praktyk, zapoznaje się z uwagami studenta na ich temat, prosi go o wyznaczenie sobie celów, które będzie chciał realizować podczas kolejnej praktyki.

Podczas II praktyki, po II roku studiów pedagogicznych, nauczyciel ocenia zaangażowanie studenta w praktykę oraz realizowanie przez niego zadań określonych w programie praktyk, przede wszystkim zadań obowiązkowych, ale również zadań fakultatywnych. Opiekun określa również, czy student wykazuje się predyspozycjami do pracy w zawodzie nauczyciela, czy posiada niezbędne kompetencje. Opiekun praktyk przed wystawieniem oceny praktykantowi powinien otrzymać od studenta konspekty prowadzonych przez niego zajęć, arkusze dokumentujące obserwację zajęć przez studenta oraz jego asystowanie w zajęciach, a także studium przypadku jednego dziecka/ucznia.

Zadaniem opiekuna jest sporządzenie stosownej opinii dla praktykanta w dzienniczku praktyk. Zaleca się, aby była to opinia opisowa, gdyż taka jest w stanie najlepiej oddać aktywność praktykanta podczas praktyk pedagogicznych. Opinia musi uwzględniać charakter praktyki, dokładną liczbę godzin odbytych praktyk, opis obowiązków wykonywanych przez praktykanta, a także jego zachowania w trakcie praktyk, jego predyspozycji do pracy w zawodzie nauczyciela. W opinii powinny znaleźć się uwagi opiekuna praktyk na temat wykonywanej przez studenta pracy, informacje zarówno o wadach praktykanta, jak i o **jego mocnych stronach**. Należy też wskazać, co student powinien zrobić, aby wyeliminować słabe punkty.

Poza opinią opisową praktykant musi również otrzymać ocenę (w skali od 2 do 5, bez wspomaganie ocen minusem bądź plusem). Kryteria przyznawania poszczególnych ocen zawiera tabela 2.

Tabela 2. Ocena praktykanta na zakończenie praktyk

Ocena praktyk	Kryteria oceny
bardzo dobra (5)	<p>wywiązanie się ze wszystkich godzin praktyk przewidzianych w programie</p> <p>punktualność i rzetelność w wywiązywaniu się z obowiązków</p> <p>wysoka kultura osobista</p> <p>wysokie zaangażowanie praktykanta w realizację zadań, w życie placówki i czynności nauczyciela</p> <p>duża samodzielność w działaniu</p> <p>bardzo dobry poziom merytoryczny prowadzonych zajęć</p> <p>konsekwencja w postępowaniu i duża wytrwałość</p> <p>realizacja pięciu lub więcej zadań fakultatywnych</p> <p>nawiązanie bardzo dobrej relacji z dziećmi</p> <p>nawiązanie dobrego kontaktu z rodzicami dzieci/uczniów</p> <p>umiejętność rozwiązywania problemów i trudności wychowawczych</p> <p>przywiązywanie dużej wagi do pracy wychowawczej</p> <p>wykazywanie właściwych postaw wychowawczych</p> <p>opracowanie nowatorskich pomocy dydaktycznych do zajęć</p>

	<p>udzielanie dzieciom prawidłowych instrukcji</p> <p>częste występowanie z własną inicjatywą</p> <p>dokonanie pełnej i prawidłowej diagnozy psychospołecznej dziecka w ramach studium przypadku</p> <p>stosowanie na zajęciach technologii komunikacyjnej i telekomunikacyjnej</p> <p>wykorzystywanie wielu różnorodnych metod i technik nauczania, szczególnie technik aktywizujących</p> <p>wykazywanie twórczego podejścia do tematów zajęć</p> <p>aktywne korzystanie z uwag opiekuna praktyk i wdrażanie ich w życie</p> <p>udokumentowane i częste korzystanie z literatury fachowej przy przygotowaniu się do zajęć</p> <p>współpraca z biblioteką placówki</p> <p>współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną</p> <p>aktywny udział w zajęciach psychologa/pedagoga w placówce</p> <p>posiadanie kompetencji i predyspozycji osobowościowych do pracy w zawodzie nauczyciela (kompetencje opisuje rozdział 3 niniejszego programu)</p> <p>przedstawienie rzeczowych uwag na temat obserwowanych zajęć opiekuna praktyk</p> <p>przeprowadzenie lekcji podsumowującej na ocenę bardzo dobrą</p>
--	--

	<p>stosowanie indywidualizacji nauczania, znajomość sposobów pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych</p> <p>dostosowanie sposobów pracy oraz używanej terminologii do poziomu rozwoju dzieci</p> <p>kształcenie u dzieci tolerancji, otwartości, akceptacji, przeciwdziałanie dyskryminacji w placówce</p> <p>uwzględnienie w nauczaniu celów zawartych w podstawie programowej i programie nauczania</p> <p>przedstawienie pełnej i rzeczowej dokumentacji zajęć i dokumentacji praktyk</p> <p>bardzo dobra znajomość funkcjonowania placówki</p> <p>zapoznanie się z pełną dokumentacją placówki</p> <p>uzupełnianie dziennika placówki (w tym dziennika internetowego)⁶⁰</p> <p>panowanie nad stresem i bardzo dobre radzenie sobie z sytuacjami trudnymi w trakcie praktyk</p> <p>świadomość roli nauczyciela i pełnionych przez niego funkcji</p> <p>świadomość swoich mocnych i słabych stron, wytyczenie celów na przyszłość</p>
dobra (4)	<p>wywiązanie się ze wszystkich godzin praktyk przewidzianych w programie</p> <p>dobry poziom merytoryczny prowadzonych zajęć</p> <p>punktualność i rzetelne podejście do obowiązków</p> <p>zaangażowanie praktykanta w realizację zadań,</p>

⁶⁰ Jeżeli placówka posługuje się dziennikiem internetowym.

	<p>w życie placówki i czynności nauczyciela</p> <p>realizacja pięciu zadań fakultatywnych</p> <p>nawiązanie dobrego kontaktu z dziećmi w placówce</p> <p>nawiązanie kontaktu z rodzicami dzieci/uczniów</p> <p>podejmowanie prób rozwiązywania problemów wychowawczych</p> <p>przejawianie właściwych postaw wychowawczych</p> <p>opracowanie pomocy dydaktycznych do zajęć</p> <p>udzielanie dzieciom prawidłowych instrukcji</p> <p>konsekwencja w postępowaniu</p> <p>wywiązanie się z godzin przeznaczonych na własną inicjatywę</p> <p>dokonanie diagnozy psychospołecznej dziecka w ramach studium przypadku</p> <p>wykorzystywanie różnych metod i technik nauczania</p> <p>stosowanie się do uwag opiekuna praktyk</p> <p>udokumentowane korzystanie z literatury fachowej przy przygotowaniu się do zajęć</p> <p>współpraca z biblioteką placówki</p> <p>współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną</p> <p>udział w zajęciach psychologa/pedagoga w placówce</p> <p>posiadanie kompetencji do pracy w zawodzie</p>
--	--

	<p>nauczyciela</p> <p>przedstawienie uwag na temat obserwowanych zajęć opiekuna praktyk</p> <p>przeprowadzenie lekcji podsumowującej na ocenę dobrą</p> <p>znajomość sposobów pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych</p> <p>próby dostosowania sposobów pracy oraz używanej terminologii do poziomu rozwoju dzieci</p> <p>uwzględnienie w nauczaniu celów zawartych w podstawie programowej i programie nauczania</p> <p>przedstawienie dokumentacji zajęć i dokumentacji praktyk</p> <p>znajomość funkcjonowania placówki</p> <p>zapoznanie się z dokumentacją placówki</p> <p>uzupełnianie dziennika placówki (w tym dziennika internetowego)</p> <p>radzenie sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi w trakcie praktyk</p> <p>świadomość roli nauczyciela i pełnionych przez niego funkcji</p>
dostateczna (3)	<p>wywiązanie się z godzin praktyk przewidzianych w programie</p> <p>dostateczny poziom merytoryczny prowadzonych zajęć</p> <p>realizacja mniej niż pięciu zadań fakultatywnych</p> <p>mała inicjatywa własna</p>

	<p>próby nawiązania relacji z dziećmi</p> <p>korzystanie z więcej niż jednej metody i techniki nauczania</p> <p>stworzenie studium przypadku jednego dziecka w placówce</p> <p>przejawianie właściwych postaw wychowawczych</p> <p>udzielanie dzieciom jasnych instrukcji</p> <p>przeprowadzenie lekcji podsumowującej</p> <p>przedstawienie dokumentacji zajęć i dokumentacji praktyk</p> <p>uzupełnianie dziennika placówki (w tym dziennika internetowego)</p> <p>świadomość roli nauczyciela i pełnionych przez niego funkcji</p>
<p>niedostateczna (2) – oznaczająca brak zaliczenia praktyki</p>	<p>niewywiązanie się z obowiązków określonych w programie praktyk</p> <p>nieobecność na zajęciach dydaktycznych i innych</p> <p>brak relacji z dziećmi w placówce</p> <p>brak kontaktu z rodzicami dzieci</p> <p>brak inicjatywy własnej</p> <p>nieumiejętność rozwiązywania trudności wychowawczych</p> <p>brak motywacji do pracy</p> <p>niewłaściwy stosunek do obowiązków</p> <p>nierzetelne przygotowywanie się do zajęć lub brak przygotowania</p>

	<p>niewystarczający poziom merytoryczny prowadzonych zajęć, bardzo częste błędy merytoryczne</p> <p>brak współpracy z różnymi jednostkami występującymi w placówce</p> <p>brak predyspozycji osobowościowych do pracy w zawodzie nauczyciela</p> <p>niewuwzględnianie celów zawartych w podstawie programowej i programie nauczania</p> <p>brak indywidualizacji nauczania</p> <p>brak konspektów do zajęć, brak dobrej dokumentacji zajęć i dokumentacji praktyk</p> <p>brak świadomości roli nauczyciela i pełnionych przez niego funkcji</p> <p>niestosowanie się do uwag opiekuna praktyk</p> <p>przejawianie niewłaściwych postaw wychowawczych</p>
--	--

Warto podsumować, iż na ocenę **bardzo dobrą** (w odróżnieniu od oceny dobrej) zasługuje student, który nie tylko realizuje zadania wyznaczone mu przez opiekuna praktyk oraz przez program praktyk, ale chętnie angażuje się w dodatkowe czynności i ma wiele pomysłów, jak ulepszyć pracę nauczyciela, wykazuje się też wewnętrzną motywacją do pracy, wysoką gotowością do uczenia się nowych rzeczy, wysoką kreatywnością w przygotowywaniu i prowadzeniu zajęć oraz predyspozycjami do pracy w zawodzie nauczyciela.

Przy różnicowaniu oceny dobrej i dostatecznej należy wziąć pod uwagę stosunek praktykanta do obowiązków, przejawiane przez niego kwalifikacje, stopień przygotowania do zajęć i modyfikowania metod i technik pracy, także stopień nawiązania kontaktu z dziećmi oraz poziom przeprowadzonych zajęć, ich dostosowanie do potrzeb i możliwości dzieci oraz uczniów. Kolejnym ważnym kryterium może być wyciąganie wniosków z obserwacji uczniów/dzieci oraz stosowanie się do uwag opiekuna praktyk.

Ocenę niedostateczną bez wątplenia powinien otrzymać student, który nie przeprowadził zajęć wyznaczonych przez program i wykazywał lekceważący stosunek do odbywanych praktyk, nie dążył do nawiązania kontaktu z dziećmi, nie przygotowywał się do zajęć bądź nie potrafił ich właściwie przeprowadzić, mimo uwag opiekuna. Jeżeli opiekun praktyk stwierdzi, że praktykant posiada cechy osobowe, które uniemożliwiają pracę w zawodzie nauczyciela bądź nie posiada żadnych kwalifikacji do pracy w tym zawodzie, nie powinien on zaliczyć praktyk. W tym przypadku można napisać, iż student wywiązywał się z zadań, odbył praktykę, ale jej nie zaliczył (należy też podać przyczyny)⁶¹. Według badań fokusowych nauczyciele często zaliczają praktykę studentom, którzy nie zrealizowali jej celów bądź zdaniem nauczycieli nie nadają się do wykonywania zawodu. Taka procedura nie powinna mieć miejsca, jeżeli będziemy pamiętać o obowiązkach i kompetencjach nauczyciela oraz o fakcie, że poziom kształcenia ma ogromny wpływ na losy społeczeństwa. Absolwenci niedysponujący należytym przygotowaniem pedagogicznym i praktycznym, którzy nie potrafią przekazywać wiedzy i nie nawiązują kontaktu z wychowankami, nie powinni rozpoczynać pracy w zawodzie nauczyciela, gdyż mogą jedynie przyczynić się do pogorszenia społecznego odbioru tego zawodu.

Jeżeli student nie stawił się na praktykę bądź jej nie zaliczył, może wystąpić o ponowne odbycie praktyki do koordynatora praktyk pedagogicznych z ramienia uczelni. Student musi wówczas wskazać, jak planuje poprawić swoją pracę w trakcie praktyk, aby je zaliczyć na ocenę pozytywną (od 3 do 5).

Ocenę studenta zatwierdza **dyrektor placówki**. Po wystawieniu oceny i napisaniu opinii opiekun praktyk powinien omówić swoją ocenę z praktykantem, wskazać, nad jakimi aspektami pracy powinien on pracować. **Spotkanie podsumowujące po praktykach** (z udziałem koordynatora praktyk) również ma za zadanie pomóc studentowi w ustaleniu dalszych celów kształcenia oraz w opracowaniu sposobów na skorygowanie nieadekwatnych nawyków czy oddziaływań dydaktycznych i wychowawczych.

Jeżeli student zostanie oceniony na ocenę bardzo dobrą, otrzyma pozytywną opinię i pochwałę ze strony opiekuna praktyk, dyrektor placówki może nawiązać z nim współpracę (na przykład na zasadzie wolontariatu), która przyczyni się do zatrudnienia studenta w danej placówce oświatowej. Dyrektor placówki może też wystawić praktykantowi zaświadczenie/rekomendację, iż świetnie wywiązał się on z obowiązków i posiada wszelkie

⁶¹ Na wniosek nauczycieli i dyrektorów obecnych na I seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi dnia 10.01.2011.

niezbędne kwalifikacje do pracy w zawodzie nauczyciela – może to znacząco zwiększyć szanse studenta na edukacyjnym rynku pracy⁶².

8.2. Warunki zaliczenia praktyk

Warunkiem zaliczenia praktyk jest ukończenie praktyk pedagogicznych w określonym w programie wymiarze godzin, w placówkach rekomendowanych przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną. Kolejny warunek to **zatwierdzenie oceny** praktyk przez koordynatora praktyk z ramienia uczelni, po otrzymaniu przez niego **oceny i opinii opiekuna praktyk**, potwierdzonych przez dyrektora placówki, oraz **opinii osób hospitujących lekcje/zajęcia praktykanta**, po **spotkaniu podsumowującym** praktyki i po **analizie następującej dokumentacji studenta**:

- dzienniczka praktyk, a także sprawozdania z praktyk;
- studium przypadku jednego dziecka/ucznia;
- konspektów zajęć przeprowadzonych przez studenta;
- arkuszy zajęć obserwowanych przez studenta lub zajęć, w których student asystował.

Student powinien uzyskać informację zwrotną na temat tego, jak oceniono jego praktykę oraz na jakiej podstawie otrzymał właśnie taką a nie inną ocenę.

8.3. Autoewaluacja pracy praktykanta

Niniejszy program praktyk kładzie nacisk na **autoewaluację pracy studenta**. Dokonanie oceny własnej pracy jest dla studenta niezbędne, aby mógł zrozumieć, co warto poprawić i na jakim polu wprowadzać ewentualne zmiany. Ewaluacja zewnętrzna i autoewaluacja powinny się wzajemnie dopełniać, tworzyć rzeczywisty obraz pracy studenta. Jak dokonać autoewaluacji?

Praktykant, w celu dokonania samodzielnej ewaluacji praktyk, powinien przeanalizować założenia i zastanowić się, na ile jego zachowanie i działanie było zgodne z wytyczonymi celami praktyk pedagogicznych oraz z celami edukacyjnymi placówki oświatowej. Taka analiza zgodności z wyznaczonymi sobie celami będzie również konieczna,

⁶² Na wniosek nauczycieli i dyrektorów obecnych na I seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, które odbyło się dnia 10.01.2011.

kiedy absolwent ukończy uczelnię wyższą i będzie pracował w zawodzie nauczyciela. Ewaluacja musi odbywać się cyklicznie, w celu udoskonalania warsztatu i eliminacji własnych błędów. Każdemu nauczycielowi jest bowiem potrzebna do dalszego rozwoju zawodowego.

Warto, aby student postawił sobie pytanie: **co jest dla mnie najważniejsze na praktykach?** Praktyki stanowią przygotowanie do pracy dla studenta, ale odbywają się z udziałem dzieci. **To ich rozwój i prawidłowy kontakt z nimi** powinny być dla studenta najważniejsze. Jakie dodatkowe pytania może zadawać sobie student, na jakie kwestie musi szczególnie zwracać uwagę?

Kwestie do zastanowienia się – dla studenta, które uwzględniają innowacyjne założenia programu praktyk, znajdują się w przygotowanej w ramach projektu **ankiecie ewaluacyjnej** dla studenta. Ankiety student może wypełnić na koniec praktyk. Jest ona przeznaczona tylko dla niego i nie będzie w żaden sposób oceniana przez opiekuna czy koordynatora praktyk z ramienia uczelni. Warto jednak ją wypełnić, szczerze analizując zagadnienia, aby zorientować się, co można poprawić i nad czym należy pracować. Ankieta może pomóc studentowi w napisaniu sprawozdania z praktyk, w wyznaczeniu sobie celów na przyszłość oraz w ocenie własnych predyspozycji do pracy w zawodzie nauczyciela.

Jeżeli samoocena praktykanta wypada negatywnie, powinien on zastanowić się nad własnym stosunkiem do pracy w zawodzie nauczyciela – **czy rzeczywiście to jego wymarzony zawód? Czy powinien i może go wykonywać?** Prawdopodobnie istnieje potrzeba zmodyfikowania negatywnych przekonań dotyczących pewnych aspektów zawodu. Być może czas także poszerzyć własne kompetencje, wzbogacić swój warsztat pracy, poznać najnowsze metody pracy, zobaczyć w uczniach indywidualności, osoby posiadające własne zdolności oraz własne problemy i znajdujące się w różnych sytuacjach społecznych.

Należy zwrócić uwagę na pracę wychowawcy klasy czy grupy – na to, jakie trudności mogą pojawić się w grupach i jak poszukiwać rozwiązań tych problemów. Warto opracować własny plan rozwoju zawodowego. Należy pomyśleć o współpracy z innymi pracownikami szkoły lub przedszkola – być może ich rady i zdobyte przez nich doświadczenie okażą się pomocne w poradzeniu sobie z sytuacją problemową. Odpowiedzi na wiele pytań można też znaleźć, biorąc aktywny udział w ćwiczeniach i wykładach na uczelni oraz analizując literaturę przedmiotu.

8.4. Ankieta autoewaluacji dla praktykanta

Przeanalizuj szczerze następujące aspekty swojej pracy podczas praktyk:

Tabela 3. Pytania i zagadnienia do oceny własnych praktyk przez praktykanta

Pytanie, problem	Odpowiedź studenta/studentki
1. Jaki nawiązałeś/eś kontakt z dziećmi?	
2. Jak aktywizowałeś/aś dzieci na zajęciach?	
3. Z jakich metod korzystałeś/aś na zajęciach?	
4. Jakimi pozycjami z fachowej literatury przedmiotu się wspierałeś/aś?	
5. Jakie problemy wychowawcze napotkałeś/aś i jak je rozwiązałeś/aś?	
6. Z czym miałeś/aś największe trudności na praktykach i jak udało się je wyeliminować?	
7. Jak motywowałeś/aś dzieci do udziału w zajęciach?	
8. Jaki aspekt pracy nauczyciela był dla Ciebie najbardziej interesujący i dlaczego?	
9. Ile godzin dziennie przeznaczaleś/aś na przygotowanie się do zajęć?	
10. Czy zawsze przed zajęciami przedstawiałeś/aś opiekunowi praktyk konspekt zajęć?	
11. W jakich aspektach pracy korzystałeś/aś z technologii informacyjnej i komunikacyjnej?	
12. Co chciałbyś/chciałabyś udoskonalić, zanim rozpoczniesz pracę w zawodzie nauczyciela?	
13. Czego dowiedziałeś/aś się o awansie zawodowym nauczyciela i o możliwościach	

doskonalenia się w tym zawodzie?	
14.W jakiej placówce oświatowej chciałbyś/chciałabyś pracować i dlaczego?	
15.W jakich dodatkowych zajęciach nauczyciela uczestniczyłeś/aś?	
16.Jakie były Twoje pomysły na udział w życiu placówki?	
17.Z jakich narzędzi pomocniczych korzystałeś/aś?	
18.Jak stosowałeś/aś się do uwag opiekuna praktyk?	
19.Jak nawiązałeś/aś kontakt z rodzicami uczniów?	
20.W jakich aspektach pracy psychologa/pedagoga uczestniczyłeś/aś?	
21.Jak przebiegała Twoja wizyta w poradni psychologiczno-pedagogicznej?	
22.Jakie cele wytyczone przez program nauczania zrealizowałeś/aś?	
23.Jak wyznaczone przez Ciebie zadania dla dzieci wpłynęły na ich rozwój fizyczny/psychiczny/społeczny itp. oraz na ich zdrowie?	
24.Jakie wnioski można wyciągnąć na podstawie obserwacji dzieci/uczniów?	
25.Jak przygotowałeś/aś się do stworzenia studium przypadku wybranego dziecka?	

26. Wymień cechy osobowe, które predysponują Cię do pracy w zawodzie nauczyciela.	
27. Jak dokumentowałeś/aś swoją pracę podczas praktyk?	
28. W jaki sposób kształciłeś/aś w dzieciach otwartość i akceptację innych ludzi?	
29. Jak radziłeś/aś sobie ze stresem podczas praktyk?	
30. Jakie błędy popełniłeś/aś podczas praktyk i jak można ich unikać w przyszłości?	
31. W jakim stopniu praktyki przygotowały Cię do pracy w zawodzie nauczyciela?	

Ankieta może składać się z kilku stron, aby student miał co najmniej kilka linijek na odpowiedź na każde pytanie.

9. Dokumentacja praktyk pedagogicznych

Student ma za zadanie przedstawić koordynatorowi praktyk następującą dokumentację praktyk:

- wypełniony dzienniczek praktyk;
- ocenę praktyk oraz opinię napisaną przez opiekuna praktyk na zakończenie I i II praktyki pedagogicznej;
- konspekty prowadzonych przez siebie zajęć;
- arkusze zajęć, w których student asystował i które obserwował;
- sprawozdanie z praktyk pedagogicznych, zarówno z I, jak i II praktyki;
- studium przypadku wybranego dziecka/ucznia;
- arkusze z uwagami pochodzącymi od hospitantów.

Kryteria oceniania praktykanta zostały omówione w rozdziale poprzednim, podobnie studium przypadku, do którego stworzenia student się zobowiązuje. Wzór dzienniczka praktyk (w tym opinii opiekuna praktyk i sprawozdania studenta) oraz propozycja arkusza zajęć, w których student asystował lub które obserwował, znajdują się w załącznikach do programu.

Student tworzy konspekty prowadzonych przez siebie zajęć zgodnie z wytycznymi obowiązującymi w Wyższej Szkole Pedagogicznej. Hospitanci z ramienia uczelni oceniający zajęcia studentów mogą się posłużyć kryteriami oceny opracowanymi dla opiekuna praktyk, muszą jednak uwzględnić, że uczestniczą tylko w kilku godzinach zajęć studentów, nie we wszystkich zajęciach przez nich prowadzonych.

Dzienniczek praktyk, wraz z konspektami i arkuszami zajęć, oceną praktyk i pisemną opinią opiekuna, tworzący tzw. teczkę praktykanta, powinien zostać oddany praktykantowi po zaliczeniu praktyk przez uczelnię⁶³. Taki dokument może bowiem stanowić (oprócz rekomendacji wystawionych przez placówkę oświatową) element decydujący o przyjęciu absolwenta do pracy w placówce oświatowej, jeśli został on oceniony pozytywnie i jeśli jego aktywność podczas praktyk wyróżnia się na tle pracy pozostałych kandydatów do zawodu.

Uczelnia może opracować również e-dzienniczek – studenci mogliby zamieszczać na specjalnie do tego utworzonym portalu lub platformie własne konspekty czy scenariusze zajęć⁶⁴.

⁶³ Na wniosek nauczycieli i dyrektorów obecnych na I seminarium w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi dnia 10.01.2011.

⁶⁴ Na wniosek studentów Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi, obecnych na seminariach poświęconych praktykom pedagogicznym.

Podsumowanie

Celem niniejszego programu, opracowanego przez ekspertów Instytutu Nauk Społeczno-Ekonomicznych w Łodzi, jest doskonalenie programu praktyk pedagogicznych, celem wyposażenia studentów w możliwie najwyższe kompetencje w obszarze kwalifikacji nauczycielskich. Proponowany Wyższej Szkole Pedagogicznej program praktyk ma za zadanie tak usprawnić praktykę pedagogiczną, aby lepiej niż dotychczasowe przygotowała studentów do pracy w zawodzie nauczyciela.

Program wprowadza więc różne innowacje, oparte o analizę literatury przedmiotu dotyczącej zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej oraz przedszkolnej, o obowiązujące akty prawne, o przeprowadzone w ramach projektu badania kwestionariuszowe i fokusowe, o analizę programów praktyk udostępnionych przez niektóre uczelnie wyższe w Polsce oraz o dyskusje odbywające się na seminariach w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. Do stworzenia programu przyczynili się zatem zarówno pracownicy naukowcy, jak i nauczyciele-praktycy (w tym dyrektorzy placówek oświatowych), którzy wielokrotnie pełnili funkcję opiekunów praktyk, doskonale znają więc realia szkolne i przedszkolne.

Na treści i propozycje zawarte w programie wpływ mieli również studenci, którzy zaopiniowali odbyte przez nich praktyki, wskazywali ich mocne i słabe strony oraz w czasie dyskusji na seminariach wyrażali swoje potrzeby i akcentowali konieczność zmian. Program był na bieżąco konsultowany z osobami niezwiązanymi z projektem, które pracują w szkołach podstawowych i przedszkolach, głównie na terenie miasta Łodzi. Konsultacji udzielili psycholodzy społeczni oraz psycholodzy rozwoju, a także pedagodzy, których główną troską był harmonijny rozwój dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Jakie najważniejsze innowacje wprowadza Program Praktyk Pedagogicznych? Przede wszystkim nakłada więcej obowiązków na uczelnię wyższą, która organizuje praktyki pedagogiczne. Uczelnia powinna nie tylko zadbać o przygotowanie merytoryczne i dydaktyczne studentów, ale także nawiązać kontakt z placówką oświatową, w której praktykuje student. Przedstawiciele uczelni powinni systematycznie uczestniczyć w zajęciach studenta i oceniać jego postępy, a także zorganizować spotkanie podsumowujące na zakończenie praktyk. Uczelnia proponuje także studentom i opiekunom praktyk warsztaty, w trakcie których zostaną oni wyposażeni w umiejętności

niezbędne do efektywnej współpracy. Materiały i poradniki dla uczestników warsztatów dodatkowo pogłębią ich wiedzę i zachęcą do samokształcenia. Uczelnia wysyła również opiekunom praktyk pisemne podziękowanie za opiekę nad studentem oraz zapewnia im wynagrodzenie finansowe. Dodatkowo uczelnia tworzy bazę rekomendowanych placówek oświatowych (szkół i przedszkoli), w których mogą praktykować studenci kierunku pedagogika.

Program modyfikuje również charakter zadań i obowiązków studenta. Chociaż cele praktyk pedagogicznych zasadniczo się nie zmieniły, zmienił się ich wymiar czasowy. Przyjęto, że najważniejsze jest zachowanie postulatu zadaniowości, zgodnie z którym bardzo istotne staje się wykonanie przez studenta konkretnych zadań, nawet jeżeli wymaga to wydłużenia czasu praktyk (na cały semestr). Studenci realizują więc pewne zadania – nie w ciągu kilku tygodni, ale nawet kilku miesięcy. Program wprowadza również zadania fakultatywne – spośród nich student wybiera kilka, które zrealizuje w ciągu praktyki. Pozwala to praktykantom na możliwość swobodnego wyboru, na aktywny udział w praktykach oraz w czynnościach nauczyciela, zgodnie z zainteresowaniami i zdolnościami studentów. Z tego względu wprowadzono także godziny na inicjatywę własną studenta, aby on sam mógł współdecydować, w jakim stopniu włączy się w życie placówki oświatowej.

Na opiekunów praktyk oraz na praktykantów nałożono różne obowiązki w zależności od charakteru praktyki (obserwacyjnej z asystencką oraz praktyki połączonej z samodzielnym prowadzeniem zajęć). Ponadto (także w zależności od praktyki) skonstruowano różne kryteria oceny praktykanta, a co za tym idzie, różne wzory opinii opiekuna praktyk oraz sprawozdania studenta. Każda praktyka kładzie bowiem nacisk na inne obowiązki i umiejętności studenta. Zdecydowano, iż opiekunem praktyk może zostać każdy nauczyciel na polecenie dyrekcji (jeśli wyrazi na to zgodę), dłuższy staż pracy nie jest wymagany, gdyż nie zawsze staje się świadectwem wiedzy i doświadczenia nauczyciela. Przywrócono prowadzenie przez praktykanta lekcji podsumowującej na zakończenie praktyk, mającej ukazać przygotowanie studenta do pracy w zawodzie. W takiej lekcji może uczestniczyć dyrektor placówki.

Program sugeruje również zwrócenie uwagi na predyspozycje osobowe studenta oraz na jego stosunek do praktyk. Opiekunowie praktyk powinni zwracać uwagę na kwalifikacje praktykantów (bądź ich brak), również studenci powinni być świadomi własnych kompetencji. Ich ocenę może im ułatwić proponowana w programie ankieta autoewaluacji, podpowiadająca, jak zmierzyć swoje możliwości i zaangażowanie.

Program daje opiekunom praktyk możliwość zaznaczenia, że student odbył praktykę, ale jej nie zaliczył, gdyż z różnych powodów nie nadaje się do wykonywania zawodu nauczyciela.

Program, zgodnie z wytycznymi europejskimi, akcentuje wykorzystywanie przez praktykantów technologii informacyjnej i komunikacyjnej, a także kształcenie dzieci w duchu otwartości i przeciwdziałania dyskryminacji w placówkach oświatowych. Równie istotna jest w programie konieczność indywidualizacji nauczania, zwrócenia szczególnej uwagi na dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, konieczność dostosowania warsztatu pracy do poziomu rozwoju wychowanków, wreszcie konieczność ciągłego doskonalenia swoich umiejętności. Kolejna innowacja to włączenie do praktyki obowiązkowego szkolenia BHP, aby zapewnić dzieciom oraz praktykantowi bezpieczeństwo podczas odbywanych praktyk. Program rekomenduje także konieczność współpracy praktykanta z rodzicami dzieci/uczniów (między innymi poprzez udział w zebraniu itp.).

Dodatkowo w programie zakłada się, iż jednym z ważniejszych zadań studentów jest współpraca z psychologiem/pedagogiem w placówce i udział w jego zajęciach (podobne funkcje spełnia współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną). Pozwoli to studentom na wdrożenie się do pracy wychowawczej w szkole i przedszkolu, na zwiększenie wiedzy o sposobach rozwiązywania trudności wychowawczych i radzenia sobie z sytuacjami trudnymi w pracy nauczyciela. Program podkreśla rolę pracy wychowawczej nauczyciela, a zatem także praktykanta. Zadanie studenta, polegające na dokonaniu diagnozy psychospołecznej jednego wybranego dziecka oraz opracowanie na tej podstawie studium przypadku, ma pomóc studentowi w ukierunkowaniu obserwacji zachowania dzieci oraz w zrozumieniu przyczyn ich zachowania. Położenie nacisku na obserwację w trakcie pierwszej praktyki pedagogicznej również ma ułatwić praktykantowi przygotowanie się do pełnienia funkcji wychowawcy.

Wszystkie opisane innowacje przyczyniły się do nadania ostatecznego kształtu wstępnej wersji Programu Praktyk Pedagogicznych. Autorki mają nadzieję, że realizacja programu poszerzy kompetencje praktykantów oraz znacząco zwiększy ich przekonanie, że są dobrze przygotowani do pracy w zawodzie nauczyciela. Autorki programu dążyły również do zwiększenia efektywności współpracy między praktykantem, opiekunem praktyk a uczelnią wyższą. Program postuluje wprowadzenie bardziej partnerskiej relacji między nauczycielem a studentem, gdyż jak wykazały badania kwestionariuszowe, lepszy kontakt z opiekunem praktyk często oznaczał większe zadowolenie z praktyk ze strony praktykanta i zwiększenie

jego pewności, że poradzi sobie z przedszkolnymi czy szkolnymi wyzwaniami. Również opiekun praktyk może zyskać na kontakcie ze studentem.

Tylko dobrze zaplanowane i zorganizowane praktyki, zwiększone zaangażowanie ze strony uczelni, rzetelne wywiązywanie się z obowiązków przez praktykanta i jego opiekuna mogą zagwarantować, iż absolwenci będą gotowi do pełnienia funkcji nauczyciela po zakończeniu edukacji. Dobre przygotowanie nauczyciela jest niezbędne, gdyż, jak głosi staropolska sentencja, losy państwa zależą w znacznym stopniu od poziomu edukacji dzieci i młodzieży.

Bibliografia

Źródła literaturowe

- Adamek I., Muchacka B., *Dziecko-uczeń w systemie edukacyjnym – terażniejszość i przyszłość*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2010.
- Adamek I., *Nauczyciel i uczeń w edukacji zintegrowanej w klasach I–III*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001.
- Al-Khamisy D., *Edukacja przedszkolna a integracja społeczna*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2006.
- Braun D., Jałowiec-Sawicka M., *Badanie i odkrywanie świata z dziećmi*, Wydawnictwo Jedność, 2002.
- Burtowy M., *Przygotowanie dzieci w wieku przedszkolnym do nauki czytania i pisanie w szkole*, Poznań 1992.
- Chodkowska M., *Razem damy sobie radę: w drodze do zintegrowanego społeczeństwa*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2009.
- Dreżdżon W., *Etyczno-deontologiczne kompetencje nauczyciela-wychowawcy* [w:] „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość”, t.4, 2007.
- Duraj-Nowakowa K., *Praktyki zawodowe w kształceniu studentów na kierunkach pedagogicznych: przewodnik dla studentów*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1979.
- Dziennik Ustaw (Dz. U.) 2004 nr 207 poz. 2110, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli.
- Dz. U. 2005 nr 164 poz. 1365, Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym.
- Dz. U. 2006 nr 128 poz. 897, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli w kolegiach nauczycielskich i nauczycielskich kolegiach języków obcych.
- Dz. U. 2007 nr 164 poz. 1166, Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu

tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki.

- Dz. U. 2009 nr 50 poz. 400, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli.
- *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, Raport UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI Wieku pod przewodnictwem J. Delorsa, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich – UNESCO, Warszawa 1998.
- Galant J., Hawlicki J., *Proces dydaktyczno-wychowawczy w klasach I–III*, Warszawa 1998.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki. Przyczyna, diagnoza i zajęcia korekcyjno-wychowawcze*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2007.
- Guz S., *Edukacja przedszkolna na przełomie tysiącleci: wybrane zagadnienia: praca zbiorowa*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Warszawa 2001.
- Hörner W., Szymański M. (red.), *Nauczyciel i kształcenie nauczycieli. Zmiany i wyzwania*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
- Jaworska B., *Mobilność nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej: raport z badań*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.
- Karwowska-Struczyk M., *Dziecko i konteksty jego rozwoju*, Wydział Pedagogiczny UW, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Klaus-Stańska D., Nowicka M., *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2009.
- Klim-Klimaszewska A., *Z praktyki wychowania przedszkolnego*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2005.
- Krawczyk-Mill L., *Znaczenie edukacji przedszkolnej*, Katowice 2008.
- Królicza M., Piwowarska E., Skoczylas-Krotla E., *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna na początku XXI wieku: wyzwania i konteksty*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza, Częstochowa 2007.
- Kuźma J., *Kształcenie praktyczne przyszłych nauczycieli nowoczesnej szkoły*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2002.

- Kwiatkowska H., *Kształcenie nauczycieli a nowe sposoby uczenia się człowieka*, [w:] Kwiatkowska H., Lewowicki T., Dylak S., *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, WSP ZNP, Warszawa 2000.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2006.
- Mendel M., *Edukacja społeczna: jako odmiana myślenia o wczesnej edukacji*, Wydawnictwo Olsztyńskiej Szkoły Wyższej, Olsztyn 1999.
- Misiorna E., *Integracja w edukacji wczesnoszkolnej*, Poznań 1999.
- Muchacka B., Kogut W. (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.
- Muchacka B., *Stymulowanie aktywności poznawczej dzieci w przedszkolu*, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, Kraków 1999.
- Ogrodzińska T., *Małe dziecko – znaczenie wczesnej edukacji*, Warszawa 2000.
- Piekarski J., Urbaniak-Zajac D., Szmidt K.J. (red.), *Metodologiczne problemy tworzenia wiedzy w pedagogice: oblicza akademickiej praktyki*, Kraków 2010.
- Portmann R., *Jakiego kształcenia potrzeba dzieciom: istota zagadnienia*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2007.
- Przetacznik-Gierowska M., *Świat dziecka. Aktywność – poznanie – środowisko*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1993.
- Przyborowska B., *Innowacyjność instytucji edukacyjnych – synteza badań*, Przegląd Badań Edukacyjnych, nr 1, 2005.
- Sitarska B. (red.), *Doskonalenie kompetencji edukacyjnych*, Siedlce 2004.
- Siemek D., *Problemy wychowawcze wieku przedszkolnego*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1987.
- Sławińska M., *Konstruowanie wiedzy na zajęciach w przedszkolach*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.
- Sowińska H., Misiorna E., Michalak R., *Konteksty edukacji zintegrowanej*, Wydawnictwo Eruditus, Poznań 2002.
- Strykowski W., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003.
- Szorc K., *Kompetencje nauczyciela na miarę XX wieku* [w:] Pęczkowski R. (red.), *Polski system edukacji po REFORMIE 1999 roku: stan, perspektywy, zagrożenia*, t. 3, Dom Wydawniczy ELIPSA, Poznań-Warszawa 2005.

- Szybalska A., *Kompetencje nauczyciela* [w:] Gwoździcka-Piotrowska M., Zduniak A. (red.), *Edukacja w społeczeństwie „ryzyka”. Bezpieczeństwo jako wartość*, Materiały pokonferencyjne, t.2, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2008.
- Vasta R., Haith M.M., Miller S.A., *Psychologia dziecka*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001.
- Wadsworth B.J., *Teoria Piageta: poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Waloszek D., *Pedagogika przedszkolna: metamorfoza statusu i przedmiotu badań*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006.
- Więckowski R., *Pedagogika wczesnoszkolna*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995.
- Włoch S., Włoch A., *Diagnoza całościowa w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej: wybrane problemy i rozwiązania*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2009.
- Zak A., *Rozwój myślenia teoretycznego dzieci w młodszym wieku szkolnym*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1989.
- Zawadzka E., *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.
- Żytko M., *Kształcenie zintegrowane: problemy teorii i praktyki*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2002.

Źródła internetowe

- Brzezińska-Bartuś M., *Opinia o przebiegu praktyki studenckiej*, <http://www.edukacja.edux.pl/p-5049-opinia-o-przebiegu-praktyki-studenckiej.php> [data dostępu: 22.01.2011].
- Maciejewska J., Durda M., *Samoocena pracy nauczyciela*, http://scholaris.pl/cms/index.php/news/show_art?id=57L5L43KF3514J567PCMM514&cat_id=254 [data dostępu: 18.02.2011].
- Malczuk S., *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, <http://www.edukacja.edux.pl/p-4802-kompetencje-wspolczesnego-nauczyciela.php> [data dostępu: 01.02.2011].
- *Kompetencje zawodowe*, http://www.scholaris.pl/cms/index.php/news/show_art?id=1948&cat_id=256 [data dostępu: 01.02.2011].
- *Kryteria oceny lekcji*, <http://www.irom.uw.edu.pl/.../kryteria%20oceny%20praktyk%20pedagogicznych.doc> [data dostępu: 22.01.2011].
- Malczuk S., *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, <http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU7088> [data dostępu: 14.02.2011].
- Olczak M., *Kwalifikacje i kompetencje nauczyciela*, http://www.scholaris.pl/cms/index.php/news/show_art?id=1948&cat_id=256 [data dostępu: 16.02.2011].
- Sielatycki M., *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej, TRENDY uczenie w XXI wieku*, internetowy magazyn CODN, 2005, nr 3, <http://www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/13.pdf> [data dostępu: 02.02.2011].
- Stawska D., *Edukacja wczesnoszkolna jako zintegrowana całość*, www.eduforum.pl/modules.php?name=Publikacje&d_op [data dostępu: 14.02.2011].
- Stolarek J., *Funkcje zawodowe nauczycieli*, www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU7088 [data dostępu: 26.01.2011].
- Szcześniak M., *Zmiany w rozporządzeniu w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych*

przedszkolach, szkołach i placówkach, www.eksperciwoswiacie.pl/artykuly-szkola/art,92,zmiany-w-rozporzadzeniu-w-sprawie-zasad-udzielania-i-organizacji-pomocy-psychologiczno-pedagogicznej-w-publicznych-przedszkolach.html [data dostępu: 17.02.2011].

- Załączniki do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 grudnia 2008 r. (Dziennik Ustaw z dnia 15 stycznia 2009 r. Nr 4, poz. 17), bip.men.gov.pl/men_bip/.../rozporzadzenie_20081223_zal_1.pdf [data dostępu: 17.02.2011].
- *6-latki w wychowaniu przedszkolnym*, http://www.radosnaszkola.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=795%3A6-latki-w-wychowaniu-przedszkolnym&catid=149%3Aodpowiedzi-przedszkolak&Itemid=192 [data dostępu: 18.01.2011].
- http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/109333,nowelizacja_ustawy_o_systemie_oswiaty_wiek_szkolny_obnizony_uprawnienia_kuratoriorow_zmniejszone.html [data dostępu: 16.02.2011].
- [www.opi.org.pl/download/\(p6CWbK.../strategia_rozwoju_educacji.pdf](http://www.opi.org.pl/download/(p6CWbK.../strategia_rozwoju_educacji.pdf) [data dostępu: 18.01.2011].

Spis tabel

Tabela 1. Cele praktyk i związane z nimi zadania praktykanta	31
Tabela 2. Ocena praktykanta na zakończenie praktyk.....	55
Tabela 3. Pytania i zagadnienia do oceny własnych praktyk przez praktykanta	65

Załączniki

Załącznik nr 1 – Dzienniczek praktyk Dziennik praktyk pedagogicznych

Imię i nazwisko studenta, rok studiów

Kierunek studiów i specjalność

Nazwa i adres placówki oświatowej

Liczba godzin praktyk

Imię i nazwisko opiekuna praktyk wraz z podpisem

Podpis dyrektora placówki

Szczegółowy plan praktyki

Data	Godzina	Grupa/ klasa	Temat zajęć	Funkcja studenta O – obserwacja A – asystowanie W – zajęcia własne P – praca z pedagogiem bądź psychologiem PP – wizyta w poradni psychologiczno-pedagogicznej

Niniejszą stronę można wielokrotnie skopiować na potrzeby I i II praktyki pedagogicznej.

**Opinia opiekuna praktyk dotycząca I praktyki pedagogicznej,
obserwacyjnej z elementami praktyki asystenckiej**

Miejsce odbywania praktyk	
Imię i nazwisko opiekuna praktyk	
Czas odbywania praktyk	
Cechy i czynności praktykanta	Opinia opiekuna praktyk
Zaangażowanie w praktyki oraz w życie placówki	
Motywacja do uczestnictwa w praktykach	
Asystowanie w zajęciach	
Nawiązanie kontaktu z dziećmi	
Trafność przeprowadzanych obserwacji	
Zaliczam praktykę – podpis opiekuna praktyk	Nie zaliczam praktyki – podpis opiekuna praktyk
Podpis dyrektora placówki	

Na poniższe uwagi można przeznaczyć więcej niż 1 stronę dzienniczka praktyk.

Sprawozdanie studenta z I praktyki, obserwacyjnej z elementami praktyki asystenckiej

Liczba godzin zajęć obserwowanych	
Liczba godzin zajęć, w których student asystował	
Wnioski studenta z obserwacji zajęć	
Nawiązanie kontaktu z dziećmi	
Własna ocena asystowania w zajęciach i jej uzasadnienie	
Wytyczone cele dotyczące II praktyki pedagogicznej	
Data i podpis studenta	

Opinia opiekuna praktyk na zakończenie II praktyki pedagogicznej

Miejsce odbywania praktyk	
Imię i nazwisko opiekuna praktyk	
Czas odbywania praktyk	
Liczba godzin praktyki pedagogicznej -	
Zadania i czynności praktykanta, cele realizowane przez praktykanta	Opinia opiekuna praktyk
Asystowanie studenta w zajęciach	
Prowadzenie zajęć własnych przez studenta	
Realizacja zadań fakultatywnych	
Realizacja godzin przeznaczonych na własną inicjatywę	
Współpraca studenta z opiekunem praktyk, stosowanie się do uwag opiekuna, komunikacja, komentowanie obserwowanych zajęć itp.	
Współpraca studenta z psychologiem/pedagogiem w placówce	
Nawiązanie współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną	
Zaangażowanie w funkcjonowanie placówki, współpraca z jednostkami obecnymi w placówce (biblioteką, świetlicą itp.)	
Diagnoza psychospołeczna dziecka zawarta w studium przypadku	
Nawiązanie kontaktu i relacji z dziećmi oraz z ich rodzicami	
Zaangażowanie w pracę wychowawczą nauczyciela	

Wykorzystywanie na zajęciach technologii komunikacyjnej i telekomunikacyjnej	
Warsztat pracy studenta	
Realizacja celów edukacyjnych	
Motywowanie i aktywizowanie uczniów	
Poziom merytoryczny prowadzonych zajęć	
Dokumentowanie zajęć przez studenta	
Predyspozycje, jakie posiada student do pracy w zawodzie nauczyciela	
Indywidualizacja nauczania na zajęciach prowadzonych przez studenta (w tym dostosowanie terminologii do poziomu rozwoju dzieci)	
Radzenie sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi w pracy nauczyciela	
Lekcja podsumowująca na zakończenie praktyk	
Punktualność i systematyczność, zdyscyplinowanie	
Stosunek studenta do obowiązków	
Uwagi dodatkowe	
Ocena praktyk pedagogicznych	
Podpis opiekuna praktyk	
Podpis dyrektora placówki	

Niniejsza opinia może zajmować więcej niż 2 strony dzienniczka praktyk.

Sprawozdanie studenta z II praktyki pedagogicznej

Wnioski z zajęć obserwowanych przez studenta	
Wnioski z asystowanych przez siebie zajęć	
Wnioski z prowadzonych przez siebie zajęć własnych	
Zajęcia i czynności, które stanowiły własną inicjatywę	
Wnioski ze współpracy z pedagogiem/psychologiem w placówce	
Plan rozwijania swoich umiejętności oraz doskonalenia się w pracy nauczyciela	
Mocne strony, predysponujące do pracy w placówce oświatowej	
Słabe strony, które należy doskonalić	
Trudności napotkane na praktykach	
Sukcesy w pracy z dziećmi	
Współpraca z opiekunem praktyk, pomoc ze strony opiekuna	
Uwagi dodatkowe	
Data i podpis studenta	

Niniejsze sprawozdanie może liczyć więcej niż 1 stronę, aby student umieścił w nim wszystkie najważniejsze wnioski.

**Załącznik nr 2 – Arkusz do zajęć, które student obserwował
i w których asystował**

Temat zajęć	
Klasa/grupa	
Cele zajęć	
Przebieg zajęć	
Wnioski studenta z obserwacji (wypełnić, jeśli student tylko obserwował zajęcia)	
Udział praktykanta w zajęciach (wypełnić, jeżeli student asystował)	
Wykorzystane przez studenta metody pracy (wypełnić, jeśli student asystował w zajęciach)	
Uwagi opiekuna praktyk	
Atmosfera w trakcie zajęć	